

TÜRKİYE İSRAFI ÖNLEME VAKFI
Türkiye'nin Sorunlarına Çözüm Serisi: 16

**Yoksulluk ve Gelir Dağılımındaki
Adaletsizlik ile
İşsizliğin Azaltılması için:
Vatandaşlık Geliri
ve
Herkese Kısmi
Sürekli İş**

AMAÇ

TOPLUMSAL MENFAATLER
İSTİKAMETİNDE,
İSRAFIN ÖNLENMESİ
SONUCU,
EKONOMİK VE SOSYAL
REFAHIN SAĞLANMASI

Prof. Dr. AZİZ AKGÜL
Diyarbakır Milletvekili
ve
Türkiye İsrافی Önleme Vakfı
Mütevelli Heyeti Başkanı

YOKSULLUK
ve
GELİR DAĞILIMINDAKİ
ADALETSİZLİK
ile
İŞSİZLİĞİN AZALTILMASI İÇİN

VATANDAŞLIK
GELİRİ
ve
HERKESE KİSMİ
SÜRELİ İŞ

Prof. Dr. Aziz AKGÜL
Diyarbakır Milletvekili
ve
Türkiye İsrافی Önleme Vakfı Başkanı
Mütevelli Heyeti Başkanı

MAYIS 2005

TÜRKİYE İSRAFI ÖNLEME VAKFI
Türkiye'nin Sorunlarına Çözüm Serisi:16

Türkiye İsrafı Önleme Vakfı

Karaca Sok. No: 17/2
Gaziosmanpaşa 06700 ANKARA
Tel : 0.312. 440 88 66
Faks : 0.312. 440 93 99
e-posta : israf@israf.org
web sitesi : www.israf.org.tr

Baskı: EMEK OFSET LTD. ŞTİ.
Tel: 0.312.431 25 87 - 431 34 76

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
SORULARLA VATANDAŞLIK GELİRİ	7
GİRİŞ	17
TÜRKİYE'DE YOKSULLUK	21
AVRUPA SOSYAL ŞARTI	23
VATANDAŞLIK GELİRİ	23
VATANDAŞLIK GELİRİNE	25
NEDEN İHTİYAÇ VARDIR?	
TOPLUM, NEDEN VATANDAŞLARA	27
YAŞAMALARI İÇİN GEREKLİ GELİRİ	
SAĞLAMALIDIR?	
NEDEN VATANDAŞLIK GELİRİ?	28
VATANDAŞLIK GELİRİ MODELLERİ	31
VATANDAŞLIK GELİRİNİN	32
ÖZELLİKLERİ	
SOSYAL DESTEK POLİTİKALARI	36
BİR İŞ YAPMA MECBURİYETİ	38
OLMADAN NEDEN VATANDAŞLIK	
GELİRİ VERİLİR?	
VATANDAŞLIK GELİRİNİN GELİŞİMİ	40
DAİMİ BİR GELİRE SAHİP	41
OLMAMANIN MUHTEMEL SONUÇLARI	
VATANDAŞLIK GELİRİ NE KADAR	43
OLMALIDIR?	

ÖNSÖZ

Günümüzde tüm dünyanın çözüm bekleyen en büyük sorunlarından olan yoksulluk ve işsizlik ülkemizi de olumsuz etkilemektedir.

Herkesi iş sahibi yapmakla ve ekonomik büyümenin otomatik olarak istihdam artışına yol açacağı; bu artışın da yoksulluğu ortadan kaldıracığı varsayımları günümüzde geçerliliğini kaybetmiştir.

Türkiye’de gelir dağılımındaki adaletsizliğin ve yoksulluğun ortadan kaldırılması için uygulanan mikro kredi projesi ile birlikte herkese kısmi süreli iş ve vatandaşlık geliri sisteminin de uygulanmasının faydalı olacağını düşünüyoruz.

İşsizlik sorununa çözüm, "Herkese Kısmi Süreli İş" uygulamasının klasikleşmiş ve artık gerçekleştirilmesi mümkün olmayan "Tam İstihdam" ın yerini alması ile sağlanacaktır. Bu amacın gerçekleşmesi ise, kısmi zamanlı iş sistemi için gerekli ortamı sağlayacak Vatandaşlık Geliri’nin de uygulanmasını gerektirir.

Vatandaşlık Geliri, uygulandığı ülkedeki tüm vatandaşların o ülkede üretilen milli gelirin bir kısmından eşit pay almasına dayanır.

Vatandaşlık Geliri’nin amacı işsizlik sorununa uzun vadede çözüm getirmek ve insanların temel ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlamaktır. Vatandaşlık Gelirinin miktarı, vatandaşları iş arayışından vazgeçirecek bir miktar olmayıp

SORULARLA VATANDAŞLIK GELİRİ

➤ Yoksullukla ilgili Mücadelede Amaç Nedir?

Yoksullukla mücadelede nihai amaç, bir ülkede yaşayan her bireyi mümkünse yoksulluk sınırının üstüne taşımaktır. Sözkonusu gelir, yoksulluk sınırının altında olsa dahi, düzenli ve belirli bir gelirin olması, aşırı yoksulluğun ve sefaletin önlenmesini sağlar. Ayrıca, düzenli ve belirli bir gelirin olması, bireylerin yarınlарının ne olacağını bilmemesi sebebiyle ortaya çıkan yıpratıcı atmosferi de önler. Bu bakımdan, aşırı yoksulluk ve sefaletin önlenmesi için Vatandaşlık Geliri gereklidir.

➤ Avrupa Sosyal Şartı'nın 30'ncu maddesi Nedir?

Avrupa Sosyal Şartı'nın 30'ncu maddesi; bütün vatandaşların yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı korunma hakkına sahip olduğunu belirtmektedir. Böyle bir korunma da bir hak olan Vatandaşlık Geliri vasıtasıyla sağlanabilir.

➤ Vatandaşlık Geliri Nedir?

Vatandaşlık Geliri, bir sosyal destek veya bir bağış değildir. Bir haktır. Her şahsın, kendince ülkenin nihai iyiliğine yaptığı katkının ödüllendirilmesidir.

➤ Kaç çeşit Vatandaşlık Geliri Vardır?

Vatandaşlık Geliri ile ilgili iki model belirtilebilir. Bunlar, **Tam** ve **Zayıf** Vatandaşlık Geliridir. Tam

Vatandaşlık Geliri tanımında üç özellik vardır. Bunlar; gelirin bireysel olarak verilmesi, herkese verilmesi ve şartsız verilmesidir. Bu üç özellik sağlanmadığı durumlardaki ödemeler Zayıf Vatandaşlık Gelirine örnek oluşturur.

➤ **Neden Vatandaşlık Geliri?**

Nüfusumuzun yaklaşık 18 milyonu yoksuldur. **Ancak biz yoksul bir ülke değiliz.** Gelir ve refah adil olarak dağılmamaktadır. Vatandaşlık Geliri sistemi; insanların kaynaklar, fırsatlar ve ümide ihtiyacı olduğu temeline dayanır. Ayrıca Vatandaşlık Geliri, toplumdaki her şahsın o ülkede üretilenlerden pay alması gerektiği prensibinden hareket eder. Tam istihdam durumu gerçekleşemeyeceğinden, vatandaşlarımızın insan onuruna yakışır bir şekilde yaşamalarına yardımcı olmak, toplumdaki istikrarı tehdit eden gelir dağılımındaki adaletsizliği azaltmak ve kısmi süreli herkese iş uygulaması için vatandaşlık geliri gereklidir.

➤ **Vatandaşlık Gelirinin Uygulanmasının Amacı Nedir?**

Bireyleri çaresizlikten ve sefaletten kurtarmak, gelir dağılımındaki adaletsizliği azaltmak ve mahalli ekonomiyi harekete geçirerek herkese kısmi süreli da olsa yeni iş imkanlarının oluşmasını sağlamaktır.

➤ **Vatandaşlık Gelirinin Faydaları Nelerdir?**

Vatandaşlık Gelirinin en önemli faydası;

toplumdaki her bir bireyin hayatını iyileştirmek, yoksulluğu ve adaletsizliği azaltmaktır. Daha adil ve daha müreffeh bir toplum herkesin özlemidir.

➤ Vatandaşlık Geliri Ne Kadar Olmalıdır?

İdeal olarak, Vatandaşlık Geliri'nin miktarı açlık sınırı ile yoksulluk sınırı arasında bir değerdir. Böylece, daha önce verilen sosyal desteklerin önemli bir kısmının yerini alır.

Türkiye'de Vatandaşlık Geliri uygulamasında, öncelikle aşırı yoksullar hedeflenerek, asgari ücretin 1/3'nden az geliri olanlara veya hiç geliri olmayanlara verilmelidir. Türkiye için önerdiğimiz **Zayıf Vatandaşlık Geliri** miktarı ise, 2022 sayılı Kanun gereği 2005 yılı başından itibaren uygulanmakta olan aylık 62 YTL dikkate alınarak belirlenebilir. Türkiye'de 2015 yılına kadar bütün vatandaşlara Vatandaşlık Gelirinin verilmesi uygulaması tamamlanmalıdır.

➤ Vatandaşlık Gelirinin Maliyeti Nedir?

Maliyet, her bir bireye verilecek Vatandaşlık Gelirinin miktarına ve Hükümetin bunu nasıl finanse ettiğine bağlıdır. Alternatifi, toplumsal açıdan kötü ise, herşey gerçekleştirilebilir ve mümkündür. Bu bakımdan, vatandaşlık gelirinin maliyeti, toplumda oluşabilecek sosyal huzursuzluklar dikkate alındığında karşılanabilir ve katlanılabilir bir maliyet olarak değerlendirilebilir.

➤ Vatandaşlık Geliri Nasıl Finanse Edilebilir?

Vatandaşlık Gelirinin uygulanabilmesi için Hükümet; vergi, oluşturacağı fon ve para reformu gibi değişik finansman metodlarının kombinasyonunu kullanabilir.

➤ Vatandaşlık Gelirini Vatandaşlar Nasıl Alabilecekler?

Her vatandaşa verilecek olan akıllı çipli kimlik kartıyla, vatandaşlar ATM'lerden, postahanelerden veya bankalardaki hesaplarından Vatandaşlık Gelirlerini alabileceklerdir.

➤ Bireyler Vatandaşlık Gelirine Bağımlı Hale Gelirler mi?

Yoksulluk durumu esas olarak bağımlılık oluşturur. Aşırı yoksul olanlar, genellikle bir geliri olan akrabaları ve arkadaşlarına bağımlı olurlar. Ancak, bunlar da aslında genellikle yoksuldur. Bu sebeple mevcut sistem, çalışan yoksullar için bir vergi yükü etkisi gibi görülürken, bireylerin ücret ve verimliliğini azaltır.

Vatandaşlık Geliri sayesinde aşırı yoksul bireyler kendi hayatları üzerindeki kontrollerini artırarak bağımlılıkla mücadele imkanı bulurlar. Araştırmalar, bireylerin geliri arttıkça, hem yeni iş arayışı kapasiteleri hem de yeni iş bulma başarılarının arttığını göstermiştir. Bu bakımdan, Vatandaşlık Geliri sadece yoksulların sığınacakları bir liman olmayıp, daha iyi bir yaşantı için sıçrama yapmalarını da imkan verir.

> Vatandaşlık Geliri bir Bağış değildir. Bir Haktır.

İdeal olarak, Vatandaşlık Gelirini almak için, bireylerin kendilerinin yoksul olduğunu ispatlamaları gerekmez. Mevcut sosyal yardım politikalarının dayandığı gelir ve varlık değerlendirme ve inceleme süreci, bir iş bulmuş kişileri veya başka şekilde gelir elde edenleri hibe yardımı vermeyerek cezalandırır. Çünkü, belli bir gelir seviyesinin üstüne çıkıldığında hibe yardımı kesilir. Halbuki, Vatandaşlık Geliri sisteminde iş bulma teşebbüsünden kimse caydırılmaz.

> Vatandaşlık Gelirinin Yoksulluğu Azaltacağı Yönündeki Emlerler Nelerdir?

Vatandaşlık Geliri herkese verileceğinden, bu özellikle çok karışık müracaat ve değerlendirme sürecini takip edemeyen aşırı yoksullara faydalı olur. İktisatçılar, genellikle yoksulluğun büyüklüğünü ölçmek için, "yoksulluk açığına" bakarlar. Bu ise; bireylerin gelirleri ile en fazla ihtiyaç duydukları temel ihtiyaçlar için gerekli meblağ arasındaki farktır. Amaç, bu açığın kapatılması ve aşırı yoksul olanların durumu düzeltilerek, herkesin toplumda onurlu yaşamasını sağlamaktır.

> Vatandaşlık Gelirine Yöneltilen Eleştiriler Nelerdir?

Sisteme yöneltilen en önemli eleştiri, sistemin başlangıç maliyetidir. Sistemin ilk

uygulandığı yıllarda, Hükümet sistemin kurulması ve gelirin verilebilmesi için bir kaynak bulmalıdır. Daha sonra, işletme maliyeti düşeceğinden maliyetin azalması beklenir. Aynı zamanda, Vatandaşlık Geliri ekonomiyi canlandırır ve bireylerin hayat standardını yükseltir. Bu durum, Hükümetin daha fazla vergi toplamasını sağlarken, diğer hizmet maliyetlerini azaltır.

➤ **Mevcut Sosyal Yardım Ödemelerindeki Aksaklıklar ile Vatandaşlık Geliri Ödemelerinde de Karşılaşılır mı?**

Mevcut problemlerin büyük çoğunluğu, bireylerin gelirlerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgilidir. Bu zaman alıcı süreç fazla personel istihdamını gerektirir. Uygulama sürecinde, bireylerin gelir değerlendirilmesi yapılmayacağından Vatandaşlık Geliri çok daha basit ve daha az maliyetli olarak uygulanır.

➤ **Vatandaşlık Gelirinin Kumar, Alkol veya Piyango Bileti Alımı için İsraf Edilmesi Nasıl Önlenecek?**

Bireylerin çok büyük çoğunluğu bu kaynağı anlamlı harcamalar için kullanacaklardır. Bir ülkenin tamamında uygulanacak bir programda sorumsuz bazı kişilerin çıkması normaldir. Bunlar yüzünden bir programın uygulanması durdurulmamalıdır.

➤ **Halen Sosyal Yardım Alanların Durumu Ne Olacak?**

Halen verilmekte olan sosyal yardımların büyük çoğunluğu kaldırılırken, vatandaşların mevcut aldıkları yardımların altında bir Vatandaşlık Geliri almamaları sağlanır.

➤ **Mevcut Sosyal Yardım Programları Yoksulluğun Ortadan Kaldırılmasını Hedeflemiyor mu?**

Kesinlikle hayır. Çocuklar, kadınlar ve kırsal kesim ile büyük şehirlerin kenar mahallelerinde yaşayanlar yoksulluk tarafından tuzağa düşürülmüş en riskli gruplardır. Ancak, sosyal destek programlarının tabiatı itibariyle sadece belirli gruplarla sınırlandırılması hem israftır hem de etkin bir yöntem değildir. Herkese Vatandaşlık Gelirinin verilmesi sonrasında, buna ihtiyaç duymayanlardan bunun vergi yoluyla geri alınması suretiyle, Hükümet aşırı yoksul insanlara ulaşmayı sağlayarak daha iyi bir iş yapmış olur. Böylece, **hiç kimseyi yoksul** diye damgalamadan ve onların onurlarıyla oynamadan, milli gelirin belli bir payından hakları olan geliri almaları sağlanmış olur.

➤ **Tam İstihdam Mümkün mü? Ekonomik Büyüme İşsizliğin ve Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması için Yeterli mi?**

Teknolojik ilerlemeler sonucu, "herkese iyi ücretle tam gün istihdam" çağı sona erdi. Diğer taraftan,

Nobel ödüllü iktisatçı Amartya Sen ise ekonomik büyümenin tam istihdama, istihdam artışlarının da yoksulluğun ortadan kalkmasına yol açacağı şeklindeki görüşün temelsiz olduğunu göstermiştir. Yoksulluğun sadece makro ekonomik değişkenlerin doğru değerlendirilmesiyle ortadan kaldırılabilecek bir sorun olarak görülmesinin teorik olarak da ampirik olarak da temeli yoktur.

Ekonomik büyümenin otomatik olarak istihdam artışına yolaçacağı varsayımı ile iş sahibi olan herkesin yoksulluktan kurtulacağı varsayımı artık geçerli değildir.

Ekonomik büyüme yeni iş imkanları oluşturabilir. Ancak bu iş imkanı makineler için mi yoksa insanlar için mi? Teknolojik gelişmeler arttıkça, verimlilik ve etkinliği arttırmak ile kapasite kullanım oranının artırılması için makinelerin işi daha fazla artarken, çalışanların yerini daha fazla oranda makine almaktadır.

➤ Neden Herkese Kısmi Süreli İş ve Vatandaşlık Geliri Gereklidir?

Yoksulluk ve işsizliğin ortadan kaldırılması için **"Herkese Kısmi Süreli İş ve Vatandaşlık Geliri"** uygulanmalıdır.

İşsizlik sorununa çözüm, klasik ve gerçekleştirilemeyen tam gün çalışmayı esas alan "Tam İstihdam" hedefinden, kısmi süreli "Herkese İş" hedefine yönelmeyi sağlayacak bir dönüşümü gerektirmektedir. Bu durum da, kısmi süreli bir iş imkanının kabulünü sağlayacak ilave bir geliri ifade eden Vatandaşlık Gelirinin de uygulanmasını gerektirir.

Vatandaşlık Geliri sisteminin amaçlarından birisi de, bir işte çalışabilecek durumda olan ve istekli herkese anlamlı bir istihdam şeklinin sağlanmasına yardımcı olunmasıdır. Bir diğer ifadeyle, herkese kısmi süreli iş hedefinin gerçekleştirilmesidir. Artık genel olarak herkes sadece ekonomik büyümenin tek başına tam istihdamı sağlayamadığını kabul etmektedir.

GİRİŞ

Sahip oldukları yetersiz gelir ve mal varlığı sonucu, bazı kişiler toplumda marjinalleşip, diğer bireylerin yer aldığı topluluklara katılmaktan dışlanırlar. Bu bakımdan, yoksulluğun belirtilerini tedavi ederken, sebeplerini ihmal etmememiz gerekir.

1942 yılında William Beveridge'in hazırladığı rapor modern refah devletinin temellerinin atılmasına sebep olmuştur. Bundan sonra, yoksulluğun ve işsizliğin azaltılmasına yönelik olarak uygulanan "refah devleti yaklaşımı", tam istihdam üzerinde önemle dururken, herkesin bir işe sahip olmasını da bir vatandaşlık hakkı olarak değerlendirmiştir. Ancak daha sonra tam istihdamın mümkün olamayacağı ortaya çıkmıştır.

"Büyüme hızlanırsa istihdam artar, istihdam artınca da yoksulluk sorunu çözülür" görüşünü kabul etmek mümkün değildir. Büyüme gerçekten hızlansa ve istihdam artışının önündeki yapısal engeller bir şekilde ortadan kalksa bile, bu yoksulluk sorununa ancak uzun vadede çözüm oluşturabilir. Ancak, yoksulluk acil çözüm gerektiren bir sorundur. Bu sebeple, uzun vadede etkilerini gösteren iktisat politikalarından farklı olarak, sosyal politika tedbirlerinin kısa vadede etkili olmaları beklenir. (Buğra ve Sınmazdemir, 2004)

İnsanoğlu; 19'ncü Yüzyılda köleliğin ortadan kaldırılması ve 20'nci Yüzyılda ise demokrasinin

yerleştirilmesi yönünde mesafe alırken, 21'nci Yüzyılda ise tam istihdamın mümkün olmaması sebebiyle, her ülkenin vatandaşlarına bir **Vatandaşlık Geliri** sağlanması yönünde önemli bir adım atılmasının mümkün olacağını ümit ediyoruz.

Herkesi istihdam etmeye yönelik bir hukuki düzenleme yapamayız. Yoksulluğu ortadan kaldıracak veya iki sınıflı bir toplum oluşumunu önleyecek bir düzenleme de yapamayız. Ancak, bunların hepsinin gerçekleştirilebileceği bir atmosferin oluşmasını sağlayacak bir düzenleme yapabiliriz. Türkiye'de Vatandaşlık Geliri ile ilgili bir düzenleme böyle bir iklimin oluşmasına katkıda bulunur.

Vatandaşlık Geliri; aylık olarak, **her vatandaşa, bireysel olarak ve hiçbir şarta bağlı olmaksızın** yapılan **nakit** ödemedir. Vatandaşlık geliri, bir ülkede yaşayan her bir vatandaşın aldığı bir **haktır**. Bu gelir **bağış değildir**. Bir **sosyal yardım da değildir**. Ülkede yaşayan her bireyin karınca kararınca ülkenin iyiliğine bir katkı sağlamasının karşılığı olarak değerlendirilmelidir.

Herkes e şartsız Vatandaşlık Geliri verilmesi; sefaleti ortadan kaldırırken, daha adil ve modern bir toplum oluşturarak bireysel özgürlüğün oluşmasına da katkıda bulunur. Vatandaşlık Geliri sisteminde, her vatandaşımızın milli gelirin bir bölümünden eşit bir pay alması sağlanmış olur. Sözkonusu milli gelir payı, belirli bir endekslemeyle korunarak geleceğe taşınır. Vatandaşlar, vatandaşlık gelirinin

üstüne kendi bireysel gayretleri sonucu bir yerde çalışarak, kendi işini kurarak veya yatırım yaparak ilaveler yapmakta serbest olurlar.

Sefaletin önlenmesi ve aşırı yoksulluğun azaltılması için Vatandaşlık Geliri atılabilecek ilk adımlardandır. Risk almaya ve kendi kendine dayanmaya imkan sağlayarak, toplumsal ve ekonomik gelişme ile istihdamın artırılmasına yönelik bir atlama tahtasıdır. Küçük ancak istikrarlı bir gelir olan Vatandaşlık Geliri, vatandaşların risk alarak kendi hesaplarına çalışmayı veya yeni iş arayışları içinde olmalarını olumlu yönde etkiler.

Hızla değişen bir dünyada, bireylerin hayatları boyunca insan onuruna yakışır bir şekilde yaşamalarının temin edilmesine yardım edecek bir asgari gelire sahip olmalarını sağlayacak yeni bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Vatandaşlık Geliri böyle bir sistemdir.

Vatandaşlık Geliri, bireylerin gelirini ve varlıklarını incelemeden, herkese bir hak olarak verilir. Bu durum, vatandaşlık gelirinden zenginlerin faydalandığı anlamına gelmez. Çünkü, vergi sistemi sayesinde, iyi durumdaki vatandaşlar bunu geri öderler.

Gelir yoksulluğu, hizmet alma veya mal varlığı yoksulluğu içinde en ciddi olanı olduğundan, öncelikle bunun üzerinde durulmalıdır.

Türkiye’de uygulanmasını önerdiğimiz mikro kredinin yanında, kısmi süreli herkese iş ile vatandaşlık gelirinin de yoksulluğun ortadan

kaldırılması, gelir dağılımındaki adaletin sağlanması ve vatandaşlarımızın insanlık onuruna yakışır bir gelir elde etmelerine imkan sağlayacak yaklaşımlar olarak öneriyor ve tartışılmasının ülkemiz açısından faydalı olacağını düşünüyoruz.

TÜRKİYE'DE YOKSULLUK

Açlık (Gıda Yoksulluk) Sınırı, Bir kişinin alması gereken gıdanın altında kalanlar olarak tanımlanabilir. DİE araştırmasında, hanelerin gıda tüketiminde en önemli paya sahip 80 gıda maddesi, gıda sepeti olarak tespit edilmiştir. Bir ferдин günlük asgari 2100 kalori almasını sağlayacak miktarlar, bu 80 maddeden oluşturulmuştur. Bu sepetin maliyeti gıda yoksulluk (açlık) sınırı olarak alınmıştır. **Gıda yoksulluk oranı**, eşdeğer fert başına tüketim harcaması, gıda yoksulluk sınırının altında kalan hane halkının oluşturduğu nüfusun, toplam nüfus içindeki payı olarak hesaplanmıştır.

DİE verilerine göre 2002 yılında Türkiye'de açlık sınırının altında kalan fert sayısı 926.000, yoksul fert oranı ise %1,35 olarak tespit edilmiştir.

Yoksulluk (Gıda ve Gıda Dışı Yoksulluk) Sınırı hesaplanırken, toplam tüketimleri gıda yoksulluk sınırının hemen üstünde olan hanelerin toplam harcama içindeki gıda dışı harcama payı (%57) esas alınmıştır. Buna göre gıda ve gıda dışı mal ve hizmetleri kapsayacak şekilde yoksulluk sınırı belirlenmiştir. **Gıda ve gıda dışı yoksulluk oranı** ise, eşdeğer fert başına tüketim harcaması, gıda ve gıda dışı yoksulluk sınırının altında kalan hane-halkının oluşturduğu nüfusun, toplam nüfus içindeki payı olarak alınmıştır.

DİE verilerine göre, 2002 yılında Türkiye'de yoksulluk sınırının altında kalan fert sayısı 18.441.000, yoksul fert oranı ise %26,96 olarak belirlenmiştir.

Satınalma paritesine göre günlük kişi başına 1\$, 2.15\$ ve 4.30\$ değerleri uluslararası karşılaştırmalarda kullanılan çeşitli yoksulluk sınırları olarak tanımlanmıştır.

Tablo-1
Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Sınırları (Milyon TL)

Hanehalkı büyüklüğü	2002 yılı		Aralık 2003	
	Aylık gıda yoksulluk (açlık) sınırı	Aylık gıda ve gıda dışı yoksulluk sınırı	Aylık gıda yoksulluk (açlık) sınırı	Aylık gıda ve gıda dışı yoksulluk sınırı
1	59	137	73	171
4	133	310	167	387

2002 yılı aylık gıda yoksulluk (açlık) sınırı kişi başı 59 Milyon TL, aylık gıda ve gıda dışı yoksulluk sınırı ise 137 Milyon TL ; 4 kişilik bir aile için ise aylık gıda yoksulluk (açlık) sınırı 133 Milyon TL, aylık gıda ve gıda dışı yoksulluk sınırı ise 10 Milyon TL olarak belirlenmiştir.

2003 yılı aylık gıda yoksulluk (açlık) sınırı kişi başı 73 Milyon TL, aylık gıda ve gıda dışı yoksulluk sınırı ise 171 Milyon TL ; 4 kişilik bir aile için ise aylık gıda yoksulluk (açlık) sınırı 167 Milyon TL, aylık gıda ve gıda dışı yoksulluk sınırı ise 87 Milyon TL olarak belirlenmiştir.

AVRUPA SOSYAL ŞARTI

Avrupa Konseyi'nin 1961 yılında ortaya koyduğu ve 1996 yılında revize edilerek genişletilmiş olan Avrupa Sosyal Şartı'nda belirlenen sosyal politikada "hak" kavramına vurgu yapılmaktadır.

Avrupa Sosyal Şartı Temel Rehberi'ndeki "Yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı korunma hakkı" başlıklı 30'ncu maddede şunlar denilmektedir:

"Aşırı yoksulluk ve bunun sosyal bağlılığı parçalayıcı etkisi günümüz çağdaş toplumlarının en ciddi tehditlerinden birisidir. Gözden geçirilmiş Sosyal Şart, bu gelişmeyi dikkate almakta ve sosyal dışlanmaya karşı küresel ve eşgüdümlü bir politika tatbik edilmesini Akit Taraflar açısından bir gereklilik olarak kabul ederek bununla mücadele etmektedir."

Avrupa Sosyal Şartı'nın 30'ncu maddesi, bütün vatandaşların yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı korunma hakkına sahip olduklarına dikkatleri çekmektedir. Bu durum, bir hak olarak verilmesi önerilen Vatandaşlık Gelirinin uygulanmasının tartışılmasını gündeme getirmektedir.

VATANDAŞLIK GELİRİ

Vatandaşlık Geliri; bir ülkedeki her bireye, belirli bir işte çalışmasa veya kendisine önerilen bir işi geri çevirmiş olsa da, zengin veya fakir oluşundan,

başka bir deyişle sahip olduğu başka gelir kaynaklarından ve aile düzeninden bağımsız olarak, bir vatandaşlık hakkı olarak devlet tarafından yapılan bir gelir transferidir.

Vatandaşlık Geliri; her bir vatandaşının en temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik garantörlük yapılması açısından devletin sorumluluğu fikrine dayanır. Çünkü piyasa şartlarında otomatik olarak sosyal dışlanma ve yoksulluk ortadan kaldırılamaz.

Vatandaşlık Geliri, bir sosyal destek veya bir bağış değildir. Bir haktır. Her şahsın, kendince ülkenin nihai iyiliğine yaptığı katkının ödüllendirilmesidir. Sözkonusu gelir; cinsiyet veya benzeri ayrımın yapılmadığı daha adil bir toplum oluşturulması yolunda önemli bir adım olması yanında, herkesin hayatta kalmasını sağlayacak bir gelirdir.

Vatandaşlık Geliri, bir ülkedeki sefaletin ve aşırı yoksulluğun azaltılmasında en etkin metodlardan birisidir. Sürekli ve düzenli ödendiğinden, gelir dağılımındaki adaletsizliğin azaltılmasına yardımcı olur.

Vatandaşlık geliri, bir ülkede üretilen milli gelirin bir kısmından bütün vatandaşların eşit pay almasına dayanır. Bu gelirle, bireylere gelecekte gelirlerine ilave bir arayıştan alıkoymadan bir finansal destek verilmektedir.

Vatandaşlık Geliri sistemi, yoksul olanlara gelir sağlamada radikal yapısal bir değişiklik olup, geliri olmayanları cezalandırma veya onları suçlama

dönemini bitirirken, yoksulluğun ortadan kaldırılması için topluma bir sorumluluk yükler.

Vatandaşlık geliri, bütün vatandaşlara verilirken, belli gelir seviyesinin üstünde olanlardan bu gelir vergisi vasıtasıyla geri alınır. Diğer taraftan, Vatandaşlık Geliri, zengini daha zengin yapan bir gelir değildir. Çünkü, zenginler bunun finansmanına ödedikleri vergilerle katkıda bulunurlar.

VATANDAŞLIK GELİRİNE NEDEN İHTİYAÇ VARDIR?

"Yoksulluk acil çözüm gerektiren bir sorundur ve kısa vadede mutlaka etkin sosyal politikaların gündeme gelmesi gereklidir. Mikro kredi gibi, üretime yönelik yoksullukla mücadele yöntemleri geliştirilirken, çeşitli nedenlerden dolayı çalışamayacak durumda olan bireylerin durumunu dikkate almak gerekir.

Esas olarak, doğru iktisat politikaları uygulandığı takdirde, ekonomik büyümenin gerçekleşeceği, ekonomik büyümenin istihdam artışına, istihdam artışının da yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yol açacağı şeklindeki düşünce tarzı ve yoksulluğun sadece makro ekonomik değişkenlerin doğru yönetimiyle ortadan kaldırılabilir bir sorun olarak görülmesinin teorik olarak da ampirik olarak da bir temeli yoktur.

Gelişme iktisatçısı Amartya Sen'in Nobel Ödülü almasına yol açan en önemli katkısı, bu düşünce tarzının neden temelsiz olduğunu göstermeye yöneliktir. Ekonomik büyümenin otomatik olarak istihdam artışına yol açacağı varsayımı ile iş sahibi olan herkesin yoksulluktan kurtulacağı varsayımı artık geçerli değildir.

Yoksullukla mücadelede nihai amaç, toplumun bütün fertlerini yoksulluk sınırının üstüne taşımaktır. Ancak, yoksulluk sınırının altında olmasına rağmen, düzenli bir gelir desteği iki açıdan çok önemlidir:

- *Birincisi, sefaletin açlık tehlikesini ihtiva eden ve insani olarak en kabul edilmez biçimlerini önlemektir.*
- *İkincisi, yoksulluk, sadece gelir düzeyinin düşüklüğüyle değil, düzensiz ve belirsiz oluşuyla ilişkili olup, insanın yarın ne olacağını bilememesi durumuyla da ilgilidir.*

Hayatın belirsizliği; her an her türlü riske açık olarak yaşamak zorunda olunması ve bunun oluşturduğu gerilimlerle ilgili olduğu ortaya çıkıyor. Dolayısıyla, ne olursa olsun, her ay eve küçük ama düzenli bir miktar gelirin gireceğini bilmek, bu miktar asgari geçimi sağlayacak

miktarda olmasa dahi, yoksulluğun yaşanış biçiminde hiç de küçümsenemeyecek bir değişiklik oluşturur." (Buğra ve Sınmazdemir, 2004)

TOPLUM, NEDEN VATANDAŞLARA YAŞAMALARI İÇİN GEREKLİ GELİRİ SAĞLAMALIDIR?

Tabiatıta yaşayan hayvanlar, kendi kendilerinin ihtiyaçlarını karşılarlar. Binlerce yıl önce insanlar için de benzer durum geçerliydi. Sınırsız kaynaklara sahip bir doğada bedava kaynaklara ulaşabiliyorlardı. Artık insanların çok az bir kısmı böyle yaşamaya devam ediyor. Ancak büyük çoğunluğumuz için şartlar radikal olarak değişmiştir. Artık kendi kendimize yeterli değiliz. Modern hayatta, kendimizin üretemeyeceği birçok mal ve hizmete ihtiyacımız vardır.

Ayrıca, kendi kendimize yeterli olmak için gerekli yeteneklere de sahip değiliz. İşbölümü sonucu, sadece belirli bir alanda ihtisaslaştığımız için, başkalarının üretimine de bağımlıyız. Diğer taraftan, doğa özelleştirildi ve millileştirildi. Herkesin emrinde bedava kullanıma açık değildir. Bu durum, toplumdan bağımsız olarak kendi kendimize yeterli olabilecek kaynaklarımızı kaybettiğimiz anlamına gelir.

Ancak modern toplumda, artık doğadaki kaynaklar devlet ve şirketlerin eline geçmiş ve onlar tarafından tüketilmektedir. Toplum bu kaynak ve

hürriyet kaybını telafi etmekle yükümlüdür. Temel ihtiyaçların karşılanması maksadıyla, garanti edilen şartsız Vatandaşlık Gelirinin sağlanması her iki kaybı da telafi eder. Vatandaşlık Gelirinin sağlanmasının temel amacı yaşama hakkıdır. Bu hakkı da toplum garanti etmek zorundadır.

Bireysel ve toplumsal olarak, başkalarının aşırı yoksulluktan dolayı zarar görmelerini istemeyiz. Bu insani dayanışma, içinde yaşadığımız topluluk, şehir, devlet veya global toplumdan hangisini incelersek inceleyelim, sosyal ahlak ve toplumsal yaşamın temelini oluşturur.

NEDEN VATANDAŞLIK GELİRİ?

Vatandaşlık Geliri sistemi; insanların kaynaklar, fırsatlar ve ümide ihtiyacı olduğu temeline dayanır. Ayrıca Vatandaşlık Geliri, toplumdaki her şahsın o ülkede üretilenlerden pay alması gerektiği prensibinden hareket eder.

Sosyo ekonomik sistemin tabiatından kaynaklanan, konjonktürel veya mevsimsel olarak adlandıramayacağımız yapısal bir işsizlik durumu ile karşı karşıyayız. Eskiden, istihdam için tercih edilen politika olarak ekonomik büyüme öngörülüyordu. Ancak bunun yeterli bir çözüm yaklaşımı olmadığı görülmektedir. Bu sebeple, işsizliğe ekonomik büyüme yanında bir çözüm bulunması gerekir:

- Bu yaklaşımlardan birisi, geniş kabul görmüş olan ve sermayeye ulaşma imkanı olmayanlara "**mikro kredi**" uygulamasıdır.

- İkincisi, "kısmi süreli herkese iş" yaklaşımıdır.
- Üçüncüsü ise, en temel ihtiyaçların karşılanmasını sağlayan "**vatandaşlık geliri**" uygulamasıdır.

Vatandaşlık Geliri, ekonomik büyüme yanında, işsizlikle mücadele için geliştirilen bir stratejidir. Böylece, bireylerin en temel ihtiyaçlarını karşılamaları doğrultusunda milli gelirden pay almalarını sağlaması bakımından Vatandaşlık Geliri uygun bir yaklaşımdır. Ayrıca, sosyal adaletin sağlanmasında da önemli bir rol oynar ve adil bir toplumun oluşmasına katkıda bulunur.

Sadece ekonomik büyümeye ümitleri bağlamak, yoksulluğu azaltmanın etrafından dolaşarak bir mazeret arayışıdır. Çünkü, sürdürülebilir yüksek oranlı ekonomik büyüme elde edilmesinin yanında, teknolojiye meydana gelen hızlı değişimler, verimliliğin artmasına sebep olurken, kısa sürede istihdam artışını sınırlandırmaktadır. Böylece, teknolojik değişime paralel olarak, yoksulların hemen bu ekonomik büyümeden istifade ederek iş bulmaları da zordur. Çünkü, yıllar geçtikçe iş için istenen vasıflar değişmekte, yoksulların bunları yapabilecek vasıfları ve varsa eğitimleri ise eskimektedir.

İnsanlar, doğaları gereği daima gelişme kaydetmek istediklerinden, kendilerine verilebilecek bir asgari Vatandaşlık Geliri, bazı istisnai ve ihmal edilebilir tembellikler dışında, onların ilerleme için adım

atmalarına yardımcı olur. Zenginlerin hiç çalışmadan gelir elde etmelerine nasıl ki müsaade ediliyorsa, yoksul ve zengin herkesin asgari bir vatandaşlık geliri neden olmasın?

Vatandaşlık Geliri, bireylerin kendilerini geliştirmeleri ve özel bazı yetenekler kazanmaları açısından da yardımcı olur. Böylece, bireyler mali imkanlardan yoksun olmaları sebebiyle yapamadıkları bu iyileştirmeleri gerçekleştirme fırsatı bulabilirler.

Kendi hesabına çalışmak isteyenler için, Vatandaşlık Geliri bir nevi mikro kredi görevini görerek, bireylerin kendi işlerini kurmalarına yardımcı olur.

Teknolojik değişiklikler sonucu oluşan en önemli korku, bireylerin işlerini kaybetmeleri tehdididir. Teknolojik değişiklikler, rutin tekrarlanan işlemlerin ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Basit bir hesap makinesi dahi sayısal işlemler yapma yeteneğinin yerini almıştır.

Vatandaşlık Geliri, "herkese iş" amacının gerçekleştirilmesine yaptığı destek sayesinde, bireylerin kısmi zamanlı iş kabulü ihtimalini arttırır.

Vatandaşlık Geliri, daha etkin bir yoksulluk önleme aracıdır. Yoksullara daha etkin olarak destek verilmiş olur. Çaresiz kalmış olan vatandaşlara insanca yaşama yolunda bir asgari gelir sağlanmış olur.

Orta ve uzun vadeli olarak yoksulluğu azaltmaya yönelik diğer yaklaşımların aksine, Vatandaşlık

Geliri nisbeten daha hızlı uygulanabilir ve ana etkileri kısa vadede görülebilir.

Kişilerin gelir ve tasarruflarını inceleme ve değerlendirme süreci bazan yoksulların yardım almasını engelleyebilir. Vatandaşlık gelirinde bu inceleme süreci kaldırıldığı için yönetim giderleri çok azalır.

VATANDAŞLIK GELİRİ MODELLERİ

Vatandaşlık Geliri ile ilgili iki model belirtilebilir. Bunlar, **Tam** ve **Zayıf** Vatandaşlık Geliri Modelleridir.

Tam Vatandaşlık Geliri tanımında üç özellik vardır. Bunlar; gelirin bireysel olarak verilmesi, herkese verilmesi ve şartsız verilmesidir. Bu üç özellik sağlanmadığı sürece, yapılan ödeme tam Vatandaşlık Geliri olarak kabul edilmez.

Tam Vatandaşlık Geliri Modeli: Vatandaşlık Geliri tanımında yer alan bireysellik, herkese verilmesi ve şartsız verilmesi ana prensiplerini ihtiva ederek, her vatandaşa yoksulluk sınırında ve eşit bir miktar ödeme yapılmasını sağlayan modeldir.

Zayıf Vatandaşlık Geliri Modeli, tam vatandaşlık geliri tanımında yer alan bazı özelliklerin değiştirilmesi durumunda ortaya çıkar. Mesela, sadece bazı vatandaşlara uygulanması ve değerlendirme ile incelemeyi gerektirmesi suretiyle, "herkese" ödeme yapılması prensibinin

ihlal edilmesi durumu zayıf Vatandaşlık Geliri modeline örnektir. Diğer taraftan, vatandaşlık gelirinin birey yerine, aileye verilmek istenmesi de "bireysellik" prensibini ihlal eden zayıf bir Vatandaşlık Geliri modeline örnektir.

Zayıf Vatandaşlık Geliri modelleri daha hesaplı ve daha kolay uygulanabilirler. Ancak, yoksulluğun ortadan kaldırılması, sosyal adaletin sağlanması ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin ortadan kaldırılması bakımından, vatandaşların insan onuruna uygun yaşayabilmelerini sağlaması bakımından, Tam Vatandaşlık Geliri modelinin uygulanması daha uygundur.

Türkiye’de Vatandaşlık Geliri ile ilgili yapılacak ilk hukuki düzenlemede Zayıf Vatandaşlık Modeli dikkate alınarak bir uygulama yapılması, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum ve vergi sistemi dikkate alınarak belki başlangıçta tercih edilebilir.

Bu kitapçıkta "Vatandaşlık Geliri", Tam Vatandaşlık Geliri anlamında kullanılmıştır.

VATANDAŞLIK GELİRİNİN ÖZELLİKLERİ

Tam Vatandaşlık Gelirinin temel özellikleri şöyle belirtilebilir:

- Herkese verilmelidir. Sahip olduğu gelir, yaş veya cinsiyet ayrımı yapılmaksızın ülkede yaşayan bütün vatandaşlara verilir. Herkese vatandaşlık geliri sisteminde, kişilerin

gelirlerini kontrol etmeye, usulsüzlüklere sebebiyet verebilecek bir bürokrasiye gerek yoktur.

- Hedef yoksullardır. Türkiye’de yaşayan her vatandaşın alabileceği bir gelir olan Vatandaşlık Geliri, zenginlerden gelir vergisi sistemi marifetiyle geri alınır. Aslında, zenginler bunu geri vererek, yoksullara verilecek olan geliri finanse ederler. Bu durum, aynı zamanda daha büyük bir ekonomik eşitliğin sağlanmasına katkıda bulunur.
- Bağımlılığı azaltır. Herkes bu geliri alacağından, çalışmak için herhangi bir iş bulduklarında bu geliri riske etmezler. Aslında bağımlılığı yoksulluk oluşturur. Her ay küçük bir gelire sahip olan bireyler daha bağımsız olurlar ve risk alarak hayatlarını kazanma noktasında yeniden arayış içine girerler. Geleceğe daha bir azimle bakarlar.
- Kamu sağlığının iyileşmesine yardımcı olur. Özellikle çocuklu ailelerin daha iyi ve daha çok gıdaya ulaşabilme imkanı sağlaması sonucu, Vatandaşlık Geliri, toplum sağlığı ve beslenmesini iyileştirir. Çünkü hastalıklarla mücadelede sağlıklı beslenme önemlidir. Bu aynı zamanda daha az sağlık harcaması yapılmasını da mümkün kılar. Mesela, Lösemili çocukların çoğunluğu kötü ve yetersiz beslenmenin olduğu yoksul ailelerin arasından çıkmaktadır.

Herhangi bir sosyal destek sistemini yönlendiren sekiz temel prensibi en iyi Vatandaşlık Geliri sisteminin sağlayacağı belirtilebilir:

- Birinci prensip: kaynaklar herkesin faydalanabileceği şekilde ayrılmalıdır. Ekonomik büyüme faaliyetine katılmaktan ve ondan faydalanmaktan hiçkimse dışlanmamalıdır.
- İkinci prensip: bütün vatandaşlarımızın hayatlarını insan onuruna uygun olarak sürdürebilmelerini sağlayacak yeterlilikte bir gelire sahip olmalarına hakları vardır.
- Üçüncü prensip: sağlanacak gelir garanti edilmelidir. Her vatandaşın yeterli bir gelire sahip olması ve bunun garanti edilmesi gerekir. Bu gelirin garanti olması bunun tamamının sadece devlet tarafından ödenecek bir gelir olmasını gerektirmez. Söz konusu gelirin tamamı veya bir kısmının bir işten gelmesi de mümkündür. Buradaki garanti edilen asgari gelirin amacı, işsizlerin veya düşük gelire sahip olanların insanlık onuruna uygun bir hayat sürmelerini sağlamaktır.
- Dördüncü prensip: yeterli minimum garanti edilen bir vatandaşlık geliri alanlar, bu geliri almaktan dolayı herhangi bir sınırlamaya tutulmazlar. Mesela, bazı sosyal destek sistemlerinden gelir alanlar, iş bulmaları durumunda gelir kaybına uğrarlar. Halbuki

vatandaşlık geliri alanlar böyle bir tehditle karşılaşmazlar.

- Beşinci prensip: gelir dağılımında adalet ve eşitliğin sağlanmasına katkı sağlamasıdır. Vatandaşlık Geliri sistemi, gelir dağılımında hem yatay hemde dikey adaletin sağlanmasına katkı sağlar. Bu durum, uygulamada gelir dağılımındaki adaletsizliği azaltacak ve her vatandaşın ülke kaynaklarından yapılan transferle yeterli bir gelire sahip olmasını sağlayacaktır. Diğer taraftan, böyle bir sistemin maliyetinin de adaletli bir şekilde karşılanması mümkün olacaktır.
- Altıncı prensip, sistemin verimliliği ile ilgilidir. Burada verimlilikten söz ederken, sadece ekonomik verimliliği anlamıyoruz. Ayrıca, minimum garanti edilen bir gelirin de optimal bir büyümeyi sağlayacak şartları mutlaka oluşturacağına da inanmıyoruz. Ancak bu sistemin pozitif etkilerinin olması gerektiğine inanıyoruz.
- Yedinci prensip, basitlikle ilgilidir. Bir gelir sisteminin anlaşılması ve uygulanması basit olmalıdır. Birçok sosyal destek programı karmaşıktır. Söz konusu karmaşıklık, yönetim maliyetlerinin artmasına, adaletsiz uygulamaların oluşmasına, anlaşmazlıkların meydana gelmesine ve gecikmelere sebep olur.

- Sekizinci prensip ise, hürriyet ile ilgilidir. Yeterli bir asgari gelir miktarının bağımlılığı azalttığı belirtilebilir. Mevcut sosyal destek sistemi, insanları bir bağımlılık durumuna girmeye zorlar. Mesela, bazı sosyal destek programları, bireyleri destek alabilmeleri için hiçbir şey yapmamaya teşvik eder. Böyle bir durum, bir yoksulluk bağımlılık kültürünün oluşmasına sebep olur. Eşlerin sosyal desteklerden yararlanmaları durumunda, bir eş diğerine bağımlı olarak kabul edilir. Birçok sosyal destek programında, bir iş bularak çalışmaya başlamaları durumunda bireyler bu desteği kaybederler. Bu bağımsızlığı tehdit eder. Bunların yerine, her şahsın toplumun sosyal, ekonomik, politik ve kültürel hayatına katılımını teşvik edecek olan Vatandaşlık Geliri sistemi uygulanmalıdır.

SOSYAL DESTEK POLİTİKALARI

Ülkemizdeki sosyal destek politikalarının amacı, "ihtiyaç sahiplerine yardım" felsefesine dayanmaktadır. Bu politikalar, toplumdaki problemlerin sonuçlarını tedavi etmeye yönelik olmaktan çıkarılıp, toplumdaki problemleri ortadan kaldırmaya yönelik olmalıdır.

Mevcut sosyal desteklerin işleyişi gereği, "ihtiyaç sahiplerine" yönelik olarak, yardımlar verilirken, bireylerin gelirleri ve varlıkları incelenerek değerlendirilir. Bunlar, bireylerin iş bulmalarına

yönelik destekler değildir.

Ülkemizde oluşturulan bütün kamusal sosyal destek kuruluşlarının amacı, yoksulluğun önlenmesi yerine, yoksulluğun azaltılması rolünü üstlenmiştir.

Vatandaşlık Geliri ise, sadece yoksulluğu azaltmaya yönelik olarak değil, yoksulluğu önlemeye yönelik olarak geliştirilmiştir.

Günümüz toplumunda, milli gelirden pay alabilmeleri için bireyler bir iş bulma arayışındadır. Uygulanmakta olan sosyal destekler iş arayışlarını teşvik etmekten uzak olmanın yanında, bireyler de ancak tam zamanlı işleri kabul etmektedir. Eğer bu sistemde ısrar edersek, o zaman toplumda çalışmayı isteyen ve çalışabilir durumda bulunan bütün bireylere tam zamanlı bir iş bulma mecburiyeti vardır. Eğer bunu yerine getiremiyorsak, o zaman çalışmak isteyen bireyler, başkaları istihdam edilsinler diye işsiz kalacaktır.

Vatandaşlık Geliri yanında, çalışabilir durumda olan ve çalışmak isteyen her bireye kısmi süreli de olsa bir iş aracılığıyla milli gelirden pay almalarını sağlamak sorumluluğumuz vardır. Bu sorumluluğu yerine getiremeyen sistemi değiştirmemiz gerekir. Bu bakımdan, herkese tam gün çalışma yerine, kısmi süreli çalışmayı teşvik etmeliyiz.

Yardımlar verilirken değerlendirme ve inceleme yapılan mevcut sosyal destek sistemimiz artık işlevsiz olup, uygun bir sistem değildir. Mevcut sistem karmaşık bir değerlendirmeyi gerektirmekte,

yönetim maliyetleri yüksek olup, istihdam fırsatlarını tehdit etmektedir. Yoksulluk tuzaklarının oluşmasına sebep olmakta, insana saygıyı azaltırken, insan onurunu rencide etmektedir.

Verilen sosyal destekler, iş bulunması durumunda kesildiğinden, kısmi zamanlı veya geçici iş bulunması arayışlarını da engellemektedir.

Eğer amacımız insiyatif sahibi ve motivasyonu yüksek, yenilikçi ve kendi kendine dayanan bir toplum oluşturmaksa, değerlendirme ve inceleme sürecini yeniden tanımlama yerine, onu tedrici olarak ortadan kaldırmamız gerekir.

Değerlendirme ve inceleme yapılmadan uygulanan Vatandaşlık Geliri, tanımı gereği ülkedeki herkese verilmelidir. Çok zenginler yüksek gelir vergisi vermekten, nasıl ki dışlanmıyorsa, bu gelirin alınmasında da dışlanmamalıdır.

BİR İŞ YAPMA MECBURİYETİ OLMADAN NEDEN VATANDAŞLIK GELİRİ VERİLİR?

"Bir geliri hak etmek için veya kazanmak için çalışmak gerekir" şeklindeki düşüncenin kökü ahlaki değerlere dayanır. Büyük çoğunlukla, herkesin üretken ve bir şeyler yapmaya istekli olduğuna inanıyoruz. Aslında, uzun süreli olarak hiçbirşey yapmadan boş vakit geçirmek hiçkimsenin arzuladığı bir durum değildir. Herkes

bir farklılık oluşturmak ister. Hayatta birşey elde etmek ister veya içinde yaşadığı topluma katkı yapmak ister. Bu sebepten dolayı, insanlara fırsat verilmesinin sağlanması gerekir.

Bir işte çalışmaya gerek olmadan söz konusu gelirin verilmesinin bir diğer nedeni; Vatandaşlık Gelirinin sadece en temel ihtiyaçların sağlanması için bir hak olmasıdır. Televizyon almayı, araba almayı, spor ayakkabısı almayı veya tatile çıkmayı sağlayacak parayı ihtiva etmez. En temel ihtiyaçlar dışında kalanların alınabilmesi için, bireylerin mutlaka çalışarak ilave gelir temin etmeleri gerekir. Sadece Vatandaşlık Geliri ile yetinecek bireylerin sayısı çok sınırlıdır. Bu bakımdan, bireyler formel bir zorunluluk olarak değil, ancak çalışmak için teşvik edilmelidir.

Vatandaşlık geliri sayesinde; çalışma şartları iyileşir, gelir dağılımında daha adil bir durum oluşur, çalışanlar yaptıkları işte daha mutlu olurlar, gönüllü işlerin yapılması çoğalır, insanlar için zararlı üretimler azalır ve genel olarak üretim kalitesi artar.

İnsanların temel ihtiyaçlarından ayrı olarak başka arzuları olduğundan, vatandaşlık gelirinden daha fazla ilave bir gelire ihtiyaç duyduklarından, bir yerde çalışmaya hiç zorlamaya gerek olmadan, bireyler ilave gelir elde etmek için iş arayışına girerler.

şartsız Vatandaşlık Gelirinin dayandığı temel hak yaşama hakkıdır. Bu hak, çalışmayı gerektiren

ahlaki görüşten daha öndedir.

Şartsız Vatandaşlık Gelirinin verilmesini gerektiren bir diğer gelişme de, mekanizasyon ve otomasyon neticesinde artan verimlilik sonucu, üretim ve hizmet için artık işgücü piyasasındaki mevcut potansiyelin bir kısmına ihtiyaç duyulmamasıdır. Çalışarak daha fazla para kazanmak isteyenlerin sayısı ihtiyaç duyulandan fazla olduğu sürece kimseyi çalışmaya zorlayamayız.

VATANDAŞLIK GELİRİNİN GELİŞİMİ

Asgari bir gelire sahip olunması kavramı 16'ncı yüzyılın başında tartışılmaya başlandı.

Minimum gelir uygulamasının bir biçimi 1795 – 1834 yılları arasında İngiltere'nin bir kısmında uygulandı.

Vatandaşlık Geliri, Kanada, ABD, Güney Afrika, Batı Avrupa, Afrika, Avustralya, Yeni Zelanda ve Brezilya'da tartışıldı.

Avrupa Sosyal Şartı 30'ncu maddesinin gereği olarak hemen hemen bütün Avrupa Birliği ülkelerinde yoksullara yönelik garanti edilen bir asgari gelir sistemi uygulanmaktadır.

1976 yılında Alaska Valisi Jay Hammond, Alaska'daki doğal kaynakları çıkarma işlemi üzerindeki haklardan elde edilen gelirlerin

%50'si ile bir fon oluşturulmasını önerdi. Halk oylaması sonucu teklif kabul edildi. Söz konusu fonun; tahvillere, Alaska'daki firmaların hisse senetlerine ve gayrimenkule yatırılması kararlaştırıldı. Böylece, Alaska'da yaşayan herkes her Ekim ayında yıllık bir gelir elde etmektedir. Bu rakam 2004 yılında \$1,850'dır.

1986 yılında Vatandaşlık Geliri fikrinin daha yaygın tartişılmasını sağlamak maksadıyla, Basic Income European (Earth) Network--- Temel Gelir Dünya Ağı oluşturuldu.

2005 yılında Senatör Eduardo Matarazzo Suplicy'nin önemli katkılarıyla, Başkan Lula tarafından onaylanan Kanun sayesinde, Brezilya'da Vatandaşlık Geliri uygulamasının başlatılması planlanmıştır. Güney Afrika ve İrlanda da uygulama için önemli adımlar atılmıştır.

Diğer taraftan, IMF Nijerya'da gelir dağılımındaki adaletsizliğin ve yoksulluğun azaltılması için Vatandaşlık Geliri uygulamasını önerdi.

DAİMİ BİR GELİRE SAHİP OLMAMANIN MUHTEMEL SONUÇLARI

Alternatifi toplumsal açıdan kötü ise, herşey gerçekteştirilebilir ve mümkündür. Bu bakımdan, vatandaşlık gelirinin maliyeti, aşağıdakilerin oluşmasına tercih edilmelidir;

- Suç oranının artışı,
- Sokakta yaşayan çocuk sayısının artışı,
- Sosyal huzurun bozulması,
- Yoksulluğun, özellikle sefaletin artması,
- Suç işlenmesi oranının artışı ve şiddet, hayat kalitemizi tehdit eden unsurlardır.
- Vatandaşlarımızı tehlikelere karşı korumak ve güvenliğimiz için her yıl milyarlarca YTL harcamaktayız.
- Şiddet ve suç oranının artması, ülkemizin gelişmesini olumsuz etkilerken, turizm potansiyelimizi de olumsuz etkiler.
- Suç oranının artması ve şiddet, muhtemel dış yatırımları da tehlikeye sokar.
- Nüfusun yaklaşık 18 milyonunun yoksul olması ve bunların ekonomik faaliyetlerin dışında olması, ekonomik büyümeyi olumsuz etkiler. Bir gelirleri olmadığından, sahip oldukları yetenekleri faaliyete geçiremeyecekleri gibi, onları iyileştiremezler de.
- Üreticilerimiz piyasada alıcı ararken, nüfusun yaklaşık %20'sinin satın alma gücü yok.
- Kötü beslenme, geleceğimizi temsil eden çocukların vücut sağlıklarına ve beyinlerinin gelişmesine olumsuz etki eder.

VATANDAŞLIK GELİRİ NE KADAR OLMALIDIR?

Vatandaşlık geliri, bir ülkenin Milli Gelirden ayırabileceği paya bağlıdır. Bu bakımdan, ayrılabilir pay, güçlü veya zayıf bir Vatandaşlık Gelirinin uygulanmasına sebep olur.

Vatandaşlık Gelirinin amacı, vatandaşların bütün temel ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Bunların hangileri olduğu konusunda tartışma olabilir. En azından, temiz su, yiyecek, giyecek, barınma, temel sağlık ve eğitim sayılabilir. Ancak ülkelerin mevcut gelir durumları dikkate alınarak, temel ihtiyaçların yerine öncelikle en temel ihtiyaçların karşılanması üzerinde yoğunlaşma olabilir.

İdeal olarak, Vatandaşlık Geliri'nin miktarı açlık sınırı ile yoksulluk sınırı arasında bir değerdir. Böylece, daha önce verilen sosyal desteklerin önemli bir kısmının yerini alır.

Türkiye'nin mevcut ekonomik ve mali durumu dikkate alındığında, şartsız olarak bütün vatandaşlara verilecek bir Vatandaşlık Gelirinin maliyetini karşılamak gerçekten zor olabilir. Bu bakımdan, öncelikle aşırı yoksul ve toplumsal dışlanma tehlikesiyle karşı karşıya kalmış olan kişilere yönelik bir Vatandaşlık Geliri uygulaması daha anlamlı olacaktır.

Ancak, ülkelerin mevcut ekonomik ve mali gücü sonucu, Vatandaşlık Gelirinin nisbeten az

meblağdan başlayarak kademeli olarak artması beklenir. Başlangıçta aşırı yoksul ve günlük 1 doların altında geliri olanlar hedeflendiğinden, ilk kademedede bu meblağla başlandığında, Vatandaşlık Gelirinin aylık \$30'a eşit YTL ile başlanması anlamlı olabilir. Böylece, ülkemizde sefalet ve aşırı yoksulluğun bitirilmesi sağlanmış olur.

Vatandaşlık Geliri, ülkedeki asgari ücretle ilişkilendirilebilir. Ayrıca, sözkonusu gelir "ihtiyaç" ve ülkenin bütçesinin "uygunluğu" kriterleri dikkate alınarak tesbit edilebilir.

Türkiye'de Vatandaşlık Geliri uygulaması, öncelikle aşırı yoksulları hedefleyerek asgari ücretin 1/3'nden az geliri olanları veya hiç geliri olmayanları hedeflemelidir. Türkiye için önerdiğimiz Zayıf Vatandaşlık Geliri miktarı ise, 2022 sayılı Kanun gereği verilmekte olan ve 2005 yılı başından itibaren uygulanmakta olan 62 YTL dikkate alınarak bir Vatandaşlık Geliri belirlenmesi yapılabilir.

Türkiye'de 2015 yılına kadar bütün vatandaşlara Vatandaşlık Geliri'nin yaygınlaştırılması tamamlanarak, bireylerin gelirlerini onları incitecek şekilde olan mevcut incelemeye dayalı ödeme biçimi terk edilmiş olacaktır. Böylece, vatandaşlarımızın insan onuruna yakışır bir şekilde hayatlarını idame ettirmeleri sağlanmış olacaktır.

Vatandaşlık Geliri miktarı, insanların bir iş bulmasını engellemeyecek bir miktarda olduğundan, işsizlerin kendilerine kısmi zamanlı da

olsa iş bulmalarını teşvik eder. Vatandaşlık geliri, asla, işsiz kalmayı özendirecek seviyede olmamalı ve iş arayışını teşvik etmelidir. Bu miktar, vatandaşlarımızın çaresizlikten ve sefaletten kurtulabilmelerine yardımcı olmalıdır.

Diğer taraftan araştırmalara göre, iş bulma ile ilgi, başarı ve gelir arasında çok güçlü bir korelasyon vardır. Gelir arttıkça, kişiler iş arama hususunda çok daha istekli davranırlar ve bu durumda iş bulma ihtimalleri de daha fazla olur. Hatta küçük ancak istikrarlı bir gelir yoksulların da girişimcilik ve iş bulma hususunda arayışlara girmelerine sebep olur.

VATANDAŞLIK GELİRİNİN FİNANSMANI

Uygulanacak bir Vatandaşlık Geliri sisteminin maliyeti şunlara dayanır:

- Verilecek Vatandaşlık Gelirinin miktarı
- Bütün vatandaşlara mı yoksa aileye mi verilmesi durumu
- Vatandaşlık Geliri dışında ödenecek başka unsurlar

Sistemin finansmanı şöyle oluşturulabilir.

- Vergi yoluyla finansman,
- Vatandaşlık Geliri Fonunun oluşturulması,
- Vatandaşlık Geliri, yerlerini alacağı için halen verilmekte olan bazı sosyal destek programlarının yeniden yapılandırılması

- Avrupa Bankacılık sistemi ile eş zamanlı yapılacak Senyoraj reformundan elde edilen gelir.

Mevcut vergi sisteminin yeniden değerlendirilmesi ve yapılandırılması ile Vatandaşlık Gelirinin istisnaları kaldırılmış aynı oranlı bir gelir vergisi ile finanse edilebileceği çeşitli ülkelerde tartışılmaktadır. Diğer taraftan, Vatandaşlık gelirinin finansmanı için, spekülatif sermaye hareketleri üzerinden vergi alınması da değerlendirilmektedir.

Bazı vergilerin artırılması yanında, "sosyal dayanışma" adlı yeni vergi konulması suretiyle zenginlerin gelir dağılımındaki adaletin sağlanması prensibinden hareketle, daha fazla katkı yapmalarının sağlanması hususu da Vatandaşlık Gelirinin finansmanı için bazı ülkelerde tartışılan bir başka yaklaşımdır.

Vatandaşlık Geliri maliyetinin bir kısmı, ortadan kalkacak sosyal yardımlaşma fonundan gelecek kaynakla karşılanabilir. Vatandaşlık Geliri uygulamaya konduktan sonra, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Belediyelerin sosyal yardımlaşma türü bazı harcamalarının yapılmasına gerek kalmaz.

Diğer taraftan, ekonomik büyüme dönemlerinde reformların finansmanı daha rahattır. Bu maksatla, ülkemizde Vatandaşlık Gelirinin verilmesini sağlamak maksadıyla, **Vatandaşlık Geliri Fonu** oluşturulabilir.

Vatandaşlık Geliri uygulamasında Vatandaşlık Geliri; ücret, maaş ve diğer gelirlere ilave edilir. Ancak, yoksulluk sınırı üzerindeki vatandaşların gelirlerinden vatandaşlık geliri miktarındaki gelir vergi sistemi vasıtasıyla geri alınır. Bu husus, gelir dağılımındaki adaletin sağlanması bakımından, Vatandaşlık Geliri sisteminin finansmanının temelini de oluşturur. Vatandaşlık Geliri nasıl ki, sosyal destek ödemelerinin bazılarının yerini alacaksa, benzer şekilde ücret, maaş ve serbest çalışanların gelirlerinin de bir kısmının yerini alır.

Tam Vatandaşlık Geliri, bütün vatandaşlara verileceğinden, toplam olarak toplumdan istenecek ilave vergi miktarı aşağıdaki şartlar sağlandığı takdirde en az seviyede olur:

- Yoksulluk sınırı üzerinde geliri olan emeklilerden, ilave olarak verilen Vatandaşlık Geliri kadar maaşlarından indirim yapılır.
- Yoksulluk sınırı üzerinde geliri olan maaş veya ücret alanlardan, ilave olarak verilen Vatandaşlık Geliri kadar indirim yapılır.
- Yoksulluk sınırı üzerinde geliri olan kendi adına iş yapanlar, esnaf, tüccar ve sanayiciler, Vatandaşlık Geliri kadar geliri iade edecek şekilde vergi düzenlemesi yapılır.
- Devletten sosyal destek alanların bazı sosyal destekleri kaldırılarak yerine Vatandaşlık Geliri uygulamaya konur.

Ücret ve maaş alanlar ile serbest çalışanlara ilave olarak verilecek Vatandaşlık Geliri kadar alacaklarından veya gelirlerinden azaltma yapıldığından, bunlardan hiçkimse ne daha iyi ne de daha kötü olur.

Vatandaşlık Gelirini, sadece ihtiyacı olanlara değil, ihtiyacı olmayanlara da vermek üzere bir hak olarak geliştirdiğimizde üç farklı kategoriye değerlendirmemiz gerekir:

- Birincisi, halen sosyal destek programlarından yardım alanlardır. Vatandaşlık Geliri bir manada burada kendi kendini finanse edecektir. Vatandaşlık Geliri sisteminde, sosyal desteklerin bazıları kaldırılacağından geri kalan meblağ Vatandaşlık Gelirinin finansmanında kullanılır.
- İkinci kategori halen çalışanlardır. Vatandaşlık Geliri sisteminin amacı, çalışanların kazançlarını artırmak değildir. Bu sebepten dolayı, bu gruptakilerin Vatandaşlık Geliri ismi altında alacakları gelir, gelir vergisinde yapılacak ayarlamayla geri alınır. Bu kategoride olanların eski durumunda bir değişiklik olmaz.
- Üçüncü kategoride yer alanlar, sosyal destekler ve bir işten herhangi bir geliri olmayanlardır. Bunların çoğunluğu ev kadınlarıdır. Bu kategoride yer alanların

sayısı azaldıkça, Vatandaşlık Gelirlerinin finansmanı da azalır.

VATANDAŞLIK GELİRİNİN FAYDALARI

- Basit olarak uygulanabilecek olan Vatandaşlık Geliri, yoksulluk seviyesinin doğrudan azaltılmasında önemli rol alır.
- Yoksullar halen başkalarına çok bağımlı olarak yaşarlar. Vatandaşlık Geliri ise, insanlara en temel harcamaları yapabilmelerini sağlaması şansı tanıyarak, bir kaynağa olan bağımlılıklarını azaltır.
- Vatandaşlık Geliri, gelir dağılımındaki adaletsizliğin doğrudan azaltılmasında rol alır.
- Vatandaşlık Geliri, yoksulların bulunduğu bölgelere bir finansman enjeksiyonu sağlarken, burada yaşayanlara mahalli ekonomiyi geliştirme şansı verir.
- Bana veya size küçük miktardaki Vatandaşlık Geliri, çok az bir şey ifade ederken, yoksullar için bir deryayı ifade eder.
- Vatandaşlık Geliri, yoksulların satınalma gücünü artırırken, tüketici harcamaları temelini artırır. Sermaye sahipleri ve üreticiler, mal ve hizmet üretimi ve ticaretinin devam edebilmesi için daha güçlü

tüketicileri arzu ederler.

- Ekonomik ve sosyal olarak dışlanmışlık, yoksulları çok derinden etkilemektedir. Vatandaşlık Geliri sisteminin uygulanmasını özendiren bir diğer unsur ise, dışlanmış olan yoksulların tekrar topluma kazandırılmaları yolunun açılmış olmasıdır.
- Vatandaşlık Geliri vasıtasıyla, tüketicilerin satınalma gücünün güçlendirilmesi suretiyle, yoksullar kendilerine verilen Vatandaşlık Geliriyle günlük en temel ihtiyaçlarını karşılama yoluna giderler.
- Vatandaşlık Geliri sayesinde, çaresizlik ve sefalet içinde bulunan bütün fakirlerin bu durumdan kurtulmaları mümkün hale gelirken, sosyal istikrarın sağlanması yanında, eğitim ve sağlık ile ilgili daha iyi hizmet alabilme imkanı oluşur.
- Bireyler, kendilerini geliştirmeye daha fazla imkan bulabileceğinden, iş arayışlarını daha fazla yoğunlaştırırlar.
- Toplam talepte meydana gelen artışa bağlı olarak ekonomik büyümede artış olur.
- Ana ekonomik etkisi, işgücü piyasası üzerinde olur. Kısmi zamanlı yeni işlerin oluşmasına sebep olur.
- Şartsız bir ödeme planı, şartlı ödeme planından yönetim maliyetleri açısından daha

verildiğinden, yönetim maliyetleri açısından daha az maliyetli olup, toplam yapılan ödemeler açısından diğer sosyal desteklerden daha büyüktür.

- **Vatandaşlık Gelirinin ekonomiyi harekete geçirmesi ve yeni iş alanlarının açılmasını sağlaması etkisi vardır.** Yoksullar, genel olarak paralarını, emek yoğun üretimi gerektiren temel ihtiyaçlar ve hizmetler için harcarlar. Bu sebeple, Vatandaşlık Geliri söz konusu unsurlara olan talebi arttırırken, bunların bölgesel üretimini gerektirecek ve bu da yeni istihdamı teşvik edecektir.
- **Maliyet etkin bir yaklaşımdır.** Vatandaşlık Gelirinin herkese verilmesi, müracaat edenler için değerlendirme ve inceleme sürecini ihtiva eden bürokratik işlemler ortadan kalkacağından dolayı, yönetim maliyetlerini azaltır. Böylece, hak sahiplerine daha fazla kaynak ayrılarak, gelir dağılımının ve yoksulluğun daha etkin azaltılması mümkün hale gelir.
- **Kalkındırıcı ve geliştircidir.** Vatandaşlık geliri, bireylerin çaresizlikten ve sefaletten kurtulmalarını sağlarken, başka bir gelir elde etme çabasından kaçınmalarına sebep olacak bir büyüklükte de olmamalıdır. Yapılan araştırmalar, başarılı iş arayışlarının, sahip olunan gelir ile güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu göstermiştir. Kişiler gelirleri

arttıkça, iş arayışına daha istekli yönelirler. Ayrıca istikrarlı ve küçük bir gelir, yoksulların kendi hesabına çalışmak veya iş arayışı yönünde risk almalarını teşvik eder.

- **Ekonomik büyümeyi teşvik eder.** Yoksullara nakit transferi, talebi, tüketimi ve tasarrufu istikrarlı hale getirirken aynı zamanda da arttırır. Harcamalar büyük ihtimalle yöresel olarak ve emek yoğun üretilen temel maddelerin alımına yoğunlaşır. Böylece, yöresel piyasaların canlanmasına, yeni işlerin oluşturulmasına yardımcı olur.
- **Yoksulluk vergisi ile mücadeleyi sağlar.** Mevcut sistemde, en az zenginler kadar, çalışan yoksul kesim de kendilerinden çok yoksul olanlara yardım etmekten sorumlu görülmektedir. İşsiz kimselere veya arkadaşlarına yardım sağlama ihtiyacı, çalışan yoksulların maaşları üzerinde bir "vergi" alınması gibi etki eder. Vatandaşlık Geliri, böyle bir talebi azaltır. Böylece çalışan fakirlerin maaşlarının daha fazla bir kısmını; refah artırıcı tüketime, sağlık, evin yileştirilmesi, yetenek arttırıcı faaliyetler veya çocuk eğitimi gibi hususlara ayırmaları mümkün hale gelir.
- **Sosyal yatırımın verimliliğini arttırır.** Birleşmiş Milletler çalışmaları, yoksulluğun sosyal yatırımları azalttığını göstermiştir. Mesela, yetersiz çocuk beslenmesi, uzun

süren sağlık problemlerine sebep olmaktadır. Sağlık problemleri sonucu; daha fazla sağlık maliyeti oluşmakta, daha ktu bir eğitim performansı, daha düşük işgücü verimliliği ve daha çok işte devamsızlık ortaya çıkmaktadır. Ancak, Vatandaşlık Geliri, bu tür sosyal problemlerin çıkmamasını azaltır. Vatandaşlık Geliri sayesinde, çaresizlik ve sefalet içinde olan vatandaşlar, elde ettikleri düzenli gelir sayesinde daha iyi beslenebilir ve çocukların daha sağlıklı olarak okullarına devamları sağlanabilir.

- **Sosyal bütünleşme ve sosyal adaletin pekiştirilmesine katkı sağlar.** Her bir vatandaşın ülkede üretilen toplam refahtan asgari bir pay almasının sağlanması sayesinde, toplumdaki gelir dağılımının iyileştirilmesine olumlu katkı sağlar.
- **Vatandaşlık Gelirinin ekonomik büyüme, sosyal gelişme ve istihdama etkileri vardır.** Vatandaşlık Geliri, beşeri sermayeyi daha üretken yapmasının yanında, sosyal hizmetlere ulaşmayı sağlar ve onların verimliliğini artırır. Diğer taraftan, Vatandaşlık Geliri yeni iş alanlarının oluşturulması ve ekonomik büyümeyi destekleyerek işgücü piyasasının daha verimli çalışmasına yardımcı olur.

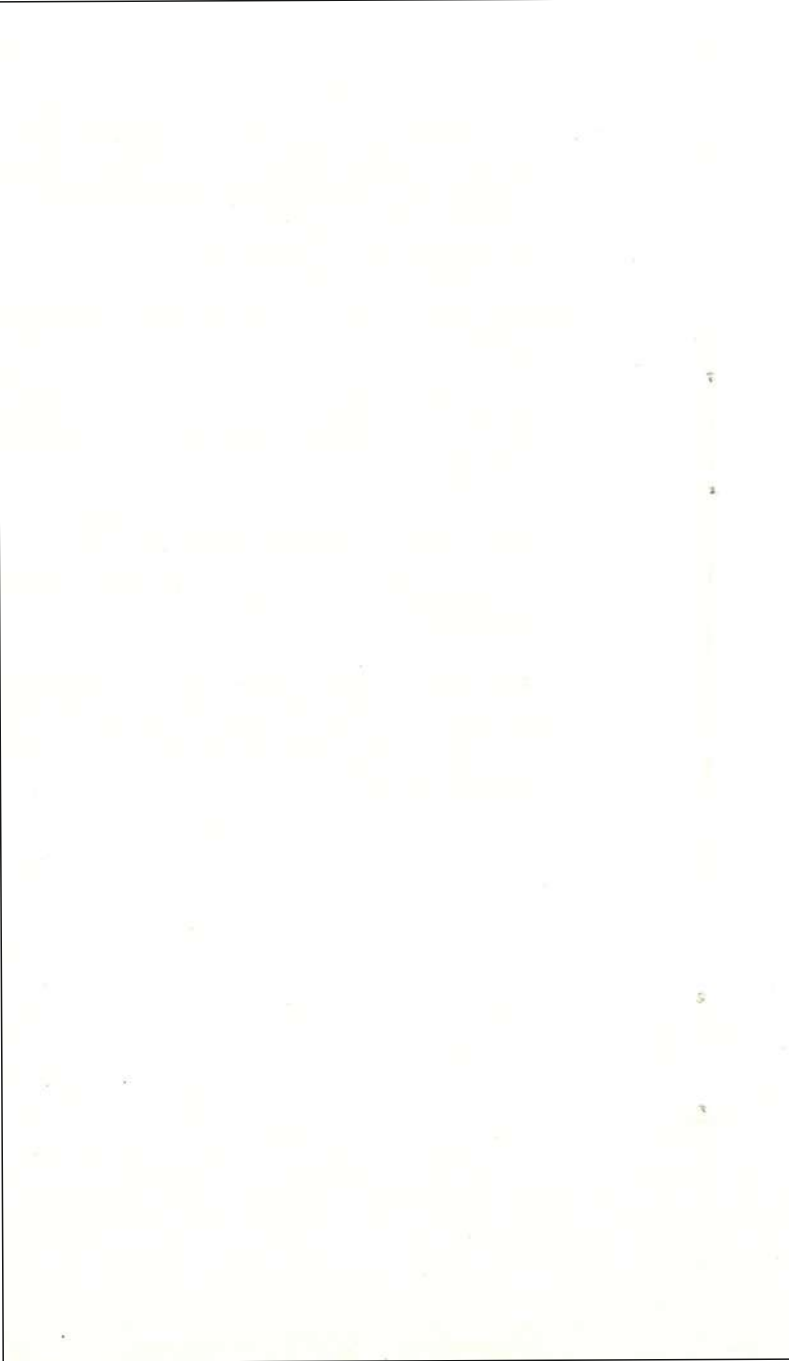
VATANDAŞLIK GELİRİ NEYİ SAĞLAR?

Vatandaşlık Geliri sistemi mevcut sosyal desteklerin çoğunluğunun yerini almalıdır. Bu sistem, şu sebeplerden dolayı uygulamaya konulmalıdır:

- Yoksulların insan onuruna uygun olarak yaşamalarına yardımcı olur.
- İşsizlikle mücadeleyle ve gayri insani çalışma şartları ile mücadeleyle yardımcı olur.
- Bölgesel farklılığın giderilmesine yardımcı olur.
- İşgücü piyasasında esnekliğin oluşmasına yardımcı olur.
- Sağlanan teknik gelişmelerin sonucundaki faydalardan vatandaşların eşit pay almasına imkan sağlar.
- Yetişkin eğitimi teşvik eder.
- İşverenlerden, kocalardan ve bürokratlardan bağımsız olunmasını sağlar.
- Diğer kaynaklardan alınan gelirden bağımsız olarak ödenir.
- Hiçbir şarta bağlı olmadan ödenir. Bir işteki performansına bakılmaz veya kendisine önerilecek bir işi kabul etmesi gerekmez.
- Daima vergi dışıdır.

- Çalışma veya istihdamla uyumludur.
- Gelir dağılımında adaleti öngörerek, insanların yoksulluk sınırında gelir sahibi olmasını sağlar.
- Vergi yükünün daha adil dağılımını sağlar.
- Kadın ve erkek eşit muamele eder.
- İşgücü piyasası açısından verimlidir.
- Ev işi, çocuk büyütülmesi gibi piyasa ekonomisinin ihmal ettiği sosyal ekonomideki çalışmaları ödüllendirir.
- İşgücünün daha ileri eğitim almasını teşvik eder.
- Global ekonominin değişikliklerini karşılamaya yardımcı olur.
- Gelir yoksulluğunun azaltılmasına yardımcı olur.
- İşsizler için Vatandaşlık Geliri, kendilerine verilen sosyal desteklerin önemli bir kısmının yerini alırken, çalışanlar için Vatandaşlık Geliri ise sağlanan ilave destekler ile vergi muafiyetleri ve vergi iadelerinin yerini alır.
- Herkese asgari bir gelir sağlanır.
- Ülkenin en yoksullarının temel ihtiyaçlarının karşılanmasının sağlanmasına yardımcı olunur.
- Adaletli bir ekonomik gelişmenin teşviği sağlanabilir.

- İnsanlardaki gelişme isteğini kamçılıyarak, onların yeni eğitimler alıp kendi kendilerini geliştirmelerine yardımcı olur.
- Yoksulluğu ve çaresizliği önler.
- Yoksulluk ve işsizlik tuzaklarının oluşmasını önler.
- Yönetimin bireylerin gelirlerini değerlendirme ve inceleme maliyetlerinden tasarruf sağlar.
- Şahısların daha bağımsız olmasını sağlar.
- İş ve istihdam sağlamaya en yatkın destek biçimidir.
- Toplumda gelir adaletinin sağlanması hususunda önemli bir adım olup, herkesin en azından yoksulluk sınırında gelir elde etmelerini sağlar.
- Basit ve şeffaf bir sistemdir.

VATANDAŞLIK GELİRİ SİSTEMİNE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

- Vatandaşlık Geliri sisteminin oluşturulmasına en yaygın yapılan eleştiri, sistemin çok maliyetli olmasıdır.

Ancak bunun çok anlamsız olduğu belirtilebilir. Halen Alaska'da yaşayan herkes aylık yaklaşık \$150 olacak şekilde doğal kaynak gelirinden oluşturulan fondan pay almaktadır. Uygulama çok maliyetli değildir. Diğer taraftan, Vatandaşlık Geliri sistemi uygulamaya başladığında, halen verilmekte olan sosyal desteklerin çok önemli bir kısmının verilmesine son verilir.

Zayıf Vatandaşlık Geliri olarak, Türkiye'de öncelikle sosyal dışlanma tehlikesiyle karşı karşıya kalan aşırı yoksul ailelere verilmek üzere Buğra ve Sınmazdemir (2004) tarafından yapılan bu araştırmada, bunun Türkiye ekonomisine getireceği mali yük değerlendirilmiştir.

Söz konusu araştırmada, hem DİE 2004 raporunda belirtilen göreceli yoksulluk oranına, hem de Dünya Bankası'nın 2003 tarihli raporuna göre günde 2,15 doların altında bir gelirle yaşayan kimselerin nüfusa oranını oluşturan yüzde 14'lük kesime tekabül eden hane sayısına, ayda 65 dolarlık bir gelir desteğinin verilmesi öneriliyor.

Bu araştırmada, uygulanması en uygun senaryo olarak günde 2,15 doların altında bir gelirle

yaşayan kimselerin nüfusa oranını oluşturan yüzde 14'lük kesime tekabül eden hane sayısı dikkate alınmıştır. Burada hane sayısının çok düşük olmamasının (1.720.208), yardım alacakların belirlenmesindeki tespit sorunlarını azaltarak programın idari maliyetini düşürecek nitelikte olacağı değerlendirilmektedir. Önerilen Vatandaşlık Geliri asgari ücretin üçte birinden daha az olup, asgari gıda harcamalarının karşılanmasına yardım edebilecek düzeyde olmakla birlikte "tembelliği teşvik" veya "suistimal" kaygılarına yer bırakmayacak kadar düşük olduğu belirtilebilir. Söz konusu araştırmada nakit gelir desteği maliyetinin GSMH'nın sadece yüzde 0,56'sına, konsolide giderlerin yüzde 0,89'una ve faiz dışı bütçe giderlerinin ise yüzde 1,25'ine tekabül ettiği belirtilmiştir.

Türkiye için önerdiğimiz **Zayıf Vatandaşlık Geliri** ise, 2022 sayılı Kanun gereği verilmekte olan ve 2005 yılı başından itibaren uygulanmakta olan 62 YTL'nin aşırı yoksul aile reisi yetiştikine verilerek, diğer aile fertlerinin bunun belirli bir oranı kadar pay almalarının sağlanması şeklinde olabilir.

➤ **Diğer tenkit ise, Vatandaşlık Geliri sisteminin çalışmayı engelleyeceğidir.**

İnsanlara daha az çalışma veya işi tamamen bırakma fırsatı sayesinde gerektiğinde çocuklarına veya yaşlılarına bakma imkanı verilmelidir. Böylece, hastahane ve cezaevi masraflarından da

tasarruf sağlanmış olur. Aynı zamanda, gelecek neslin insan sermayesini de geliştirmış olursunuz.

Burada önemli olan husus, vasıfsız vatandaşlarımızın bir bağımlılık veya tembellik tuzağına dūřmelerine sebep olmamaktır. Vatandaşlık Gelirinin yoksul kişileri pasifleştireceğı ve çalışmaya artık arzulu olmama yönünde etkileyeceğı hususu geçerli değıldir. Vatandaşlık Geliri, asla kişilerin iř arayışından vazgeecekleri bir büyüklükte olmamalıdır.

Vatandaşlık Gelirinde değıerlendirme ve inceleme süreci olmadığından, çalışan yoksullar da bu geliri alacağından çalışmadan vazgeçmeyi gerektirecek bir teşvik unsuru yoktur.

Uzun vadede, işsizliğın doğıal yapısı dikkate alındığında yoksul vatandaşlarımızın özel veya resmi sektörde bir iş bulmaları ihtimali çok zayıftır. Aslında, uzun süreli olarak işgücü piyasası dışında kalanların sayısı arttığından yoksulluk daha da derinleşmektedir. Bu bakımdan, Vatandaşlık Gelirine alternatif olarak "alışmanın onuru" savunucuları yanlış bir yönlendirme yapmaktadırlar.

Aslında, garanti edilmiş asgari bir vatandaşlık geliri, vatandaşları sürdürülebilir bir ekonomik faaliyet içine yönlendirir. Böylece, orta vadede vatandaşların kendi kendilerine yeterli hale gelerek, çaresizlik içinde yaşayanların sayısı giderek azalır. Bunu da "alışmanın onuru"nu yaşamak suretiyle sağılamaktadırlar.

➤ **Vatandaşlık gelirine yöneltilen bir diğer eleştiri de bunun bağımlılık oluşturacağıdır.**

Vatandaşlık Gelirinin bağımlılık oluşturacağı ile ilgili tenkit vardır. Bağımlılık tartışmalı bir kavramdır. Hepimiz bir şekilde ve belli bir dereceye kadar bir yere bağımlıyız. İş sahibi olanlar maaşları için işverenlerine bağımlıdır. Erkek karısına, öğrenci öğretmenine, bağımlıdır. Bütün iş camiası ve zenginler ülkedeki açık veya gizli devlet subvansiyonlarına bağımlıdır. Ancak bunların içinden en kötü bağımlılık yoksulluk sonucu oluşur. Herhangi bir gelir ve varlığa ulaşamama durumu olan yoksulluk, insanları daha fazla bağımlı yapar. Vatandaşlık geliri, yoksul vatandaşların sürekli küçük bir gelire sahip olmalarını sağlayarak bağımlılıklarını azaltır.

Vatandaşlık Geliri gibi yoksulluğu önleme tedbirleri, yoksul kişileri güçlendirirken, bir yere bağımlılıklarını da azaltır. Aslında mevcut durumda, yoksullar esas olarak çalışan yoksullara bağımlıdır.

Bağımlılık oluşturma yönündeki bazı çekinceler, Vatandaşlık Gelirinin gelişmeye olan katkısının göz ardı edilmesine sebep olmamalıdır. Vatandaşlık Geliri, yoksul kişilerin cebine konacağından tüketici harcamalarını artıracaktır. Yoksulların, yöresel olarak emek yoğun üretilen ürünleri alma eğilimlerinin olması, mahalli ekonominin canlanmasına ve yeni işlerin oluşmasına yardımcı olur.

Ekonomik faaliyetlerin genişlemesi, ilave gelirin oluşmasını sağlar. Gelirler arttıkça, çok daha fazla birey gelir vergisi mükellefi olur. Artan ticari faaliyetler daha fazla gelir ve katma değer vergisi tahsili anlamına gelir. Böylece vatandaşlık gelirinin maliyeti zaman içinde azalır. Diğer taraftan, iyi beslenme sonucu, özellikle sağlık ve eğitim alanındaki kamu harcamalarının azalması ve daha verimli kullanılması da mümkün hale gelir.

➤ **Vatandaşlık geliri sisteminde bir şey hak etmediği halde, yoksula şartsız karşılıksız para verilmektedir.**

Vatandaşlık Geliri ile ilgili yöneltilen en önemli eleştiri teknik, ekonomik veya yönetsel olmayıp, ahlaki olarak, Vatandaşlık Gelirinin, çok çalışanların fedakarlığıyla, boş gezen insanlara karşılıksız olarak bir gelirin veriliyor olmasıdır.

Vatandaşlık geliri sisteminde bir şey hak etmediği halde, yoksula şartsız karşılıksız para verilmesi tenkit edilmektedir. Bu durum, karşılıklılık ilkesine ters düşmektedir. Böylece, toplumda herhangi bir sosyal veya ekonomik faaliyetin içinde olmayanlar da bunu alabilmektedir. Aslında, herkes günlük bir şeyler yapmak arzusundadır. İnsanlar sosyal olarak faydalı ve herhangi bir ücret almadan gönüllü yapabilecekleri işlerin içinde olmak isterler. Vatandaşlık Geliri sisteminin, gönüllü sosyal çalışmaların artmasına ve topluma önemli katkılar sağlayacağı çok açıktır.

Vatandaşlık Gelirinin hiçbir iş yapmayan gezgincilere verilmesinin ahlakilik hususu, gelir dağılımındaki adaletsizlik ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan sefalet ve bunun toplum üzerindeki olumsuz durumu dikkate alındığında, bir ülkede yaşayan her bir ferdin insan onuruna uygun bir hayat sürdürülmesine katkı sağlanması ve toplumdan dışlanmaması düşünüldüğünde, artık sorgulanmamasının gerektiğine inanıyoruz.

Bütün bu açıklamalara rağmen, çalışmanın ve kişinin sorumluluklarını asla gözardı etmeden, vatandaşların sefalet içinde yaşamasına sebep olmaktansa, herkese Vatandaşlık Geliri verilmesi daha ahlakidir.

➤ Vatandaşlık Geliri, kişilerin onurunu zedeler.

Vatandaşlık Gelirine yöneltilen diğer bir tenkit ise, kişilerin onurunu zedelediğidir. İnsanın çalışmaktan sağladığı onur bu tür destekler sebebiyle yara alır. Bu görüşte olanlara göre, bu destek sadece **hak eden** yoksullara verilmelidir. Bunlar da çok genç olanlar, çok yaşlı olanlar, özürlü veya hasta gibi özel durumda olanlar ve geçici olarak iş hayatının dışında kalmış olanlardır. Bunun dışındaki herkes ayakları üzerinde durmalıdır. Burada ima edilen bir varsayım, vatandaşlık gelirini alacak olanların çalışmayı istemeyecekleri şeklindedir. Ancak bu ihtimal dışıdır. Çünkü hiçbir ülke artık tam istihdama söz vermemektedir. Artık ülkeler her iş arayana iş bulabilme yeteneğine sahip değildir.

➤ Vatandaşlık Geliri akılcı bir şekilde kullanılmayabilir.

Vatandaşlık Gelirinin akılcı bir şekilde kullanılmayacağı şeklinde tenkit vardır. Bazı kişilerde, bu geliri alacakların, bunu alkol, sigara veya kumarda kullanabilecekleri korkusu vardır. Diğer taraftan, çok çocuk yaparak bu destekten daha fazla alınması planlanabilir. Söz konusu gelirin kötüye kullanılması kaçınılmazdır. Ancak, bu bir norm olmamalıdır. Basında sansasyonel hikayeler yer alabilir. Ancak bunların hiçbirisi Vatandaşlık Gelirinin uygulanmasını engellememelidir.

EĞER HERKES İŞİ BIRAKIRSA, TOPLUM İÇİN YAPILMASI GEREKEN İŞLERİ KİM YAPACAK?

Herkesin işini bırakması durumunun meydana gelmeyecek olmasının iki sebebi vardır. Birincisi, herkesin belirli bir çalışma motivasyonu vardır. İkincisi, Vatandaşlık Geliri belki sadece en temel ihtiyaçlar için yeterli olabilir. Eğer insanlar daha fazlasını isterlerse, çalışmak isteyeceklerdir. Hemen hemen herkes de bunu ister.

İnsanların yapmak istemediği zor ve düşük ücretli işlerin artık yapılmak istenmemesi bir problem oluşturmaz. Çünkü, serbest piyasa bunu dengeler. Böylece, hepimizin arzuladığı çalışma şartları daha da iyileşir. Arz ve talebin dengelendiği noktaya kadar maaşlar artar.

VATANDAŞLIK GELİRİ SİSTEMİNİN YÖNETİMİ

Vatandaşlık Geliri, mevcut birçok sosyal destek ödemelerinin yerini alır. Mevcut sosyal destek programı, detaylı bir inceleme ve değerlendirmeyi ihtiva eden karmaşık ve pahalı bir yönetim biçimini gerektirmektedir. Herhangi bir inceleme ve değerlendirmeyi gerektirmeyen Vatandaşlık Geliri uygulaması ise, asgari olarak sadece temel bazı bilgileri ihtiva eden bir form gerektirdiğinden yönetim maliyetleri açısından çok tasarruf sağlar. Ancak, uygulama kademeli olarak aşırı yoksullardan başlanarak yapılacağından, başlangıçta mutlaka ihtiyaç sahiplerinin belirlenmesine ve değerlendirme sürecine ihtiyaç vardır.

VATANDAŞLIK GELİRİ NASIL UYGULANMALIDIR?

Her insanın şartsız yaşama hakkı vardır. Vatandaşlık Geliri de şartsız olmalıdır. Şartlı sistemlerde her zaman sistemin dışında kalanlar olabilir. Belirli bir inceleme ve değerlendirme sürecine dayalı olarak yapılan sosyal desteklerin aksine, Vatandaşlık Geliri, gelir durumuna bakılmaksızın bütün vatandaşlara verilir. Ancak bunun anlamı zenginleri daha zengin yapmak değildir. Zenginler, Vatandaşlık Gelirinin finansmanında fakirlerden daha fazla katkıda bulunurlar.

Vatandaşlık Geliri sisteminin dört ana uygulama yolu vardır:

- Tek defada bir bütün olarak bütün vatandaşlara uygulanması,
- Yaş grupları itibariyle kademeli uygulanması,
- Aşırı yoksul kesimden başlayarak adım adım uygulanması ve
- Negatif Gelir Vergisi vasıtasıyla uygulanması.

Bunlardan ilkinin uygulanması en az ihtimal dahilindedir. Birçok değişikliği gerektirdiğinden politik sistem bu riski almayabilir. En anlamlı olan uygulama, aşırı yoksul olan gruptan başlayarak kademeli uygulamayı başlatarak zaman içinde bütün vatandaşlara Vatandaşlık Geliri verilmesinin sağlanmasıdır.

Vatandaşlık Gelirinin alınabilmesi için sadece beyan esasına dayalı olarak vatandaşlık numarasını ihtiva eden bir formun doldurulması ve bunun internet, fax, posta veya bizzat bağlı bulunan vergi dairesine ulaştırılması yeterlidir.

Şartsız olarak herkese verilecek Vatandaşlık Geliri uygulaması, diğer sosyal desteklerin çoğunun yerini alır. Acil durumlar için bir fon ayrılabilir. Vatandaşlık Geliri uygulaması sayesinde değerlendirme ve inceleme yapan ve çok pahalı olan bürokrasi sona erer.

Mevcut nüfus cüzdanlarının yerini alacak şekilde, akıllı kimlik kartı geliştirilerek, kimlik bilgileri, ehliyet, parmak izi, sağlık bilgileri, Vatandaşlık

Geliri ile başka temel hizmetlerin alınmasını sağlayan bütün şahsi bilgiler bu kart üzerine yüklenebilir.

VATANDAŞLIK GELİRİ VE TAM İSTİHDAM

Herkese garanti edilen bir asgari gelir verilmesinin, herkese tam gün iş garantisinden çok daha hesaplı olduğu ifade edilebilir. Herkese tam gün iş garantisi;

- Gerçekleşmeyeceği için ve
- Garanti edilen asgari bir Vatandaşlık Gelirinden daha maliyetli olduğundan sorunlu bir yaklaşımdır. Çünkü,
- Kamu kesiminde iş bulmak artık çok sınırlıdır.
- Özel sektör de müracaat eden herkese bir iş imkanı garanti edememektedir.

Teknolojik ilerlemeler sonucu, "herkese iyi ücretle tam gün istihdam" çağı sona erdi.

Diğer taraftan,

- Bilginin uygulamaya dönüşmüş hali olan teknolojinin ana amacı, enerji tasarrufu ve verimlilik artışı sağlayarak daha az kişi ile daha çok işin yapılması suretiyle maliyetleri düşürmektir.
- Teknolojideki gelişmeler sürdükçe, insanların çoğu artık klasik, iyi ödemeli, tam günlük istihdam imkanı bulamayacaktır.

Karar vericiler, hızla değişen ve sanayileşen dünyada, bütün vatandaşlarına ekonomik bir gelir sağlamak baskısıyla karşı karşıya bırakılmıştır.

Vasıfsız ve tekrarlanan işler artık kademeli olarak otomasyonla yapılmaktadır. Bunlar ancak, hizmet sektörlerinde kişiye hizmeti esas alan sağlık bakımı, turizm veya otel hizmetlerinde düşük ücretli olarak iş bulabilirler.

İşin tabiatında meydana gelen büyük değişimlere rağmen, kamuoyunda, bürokratlar ve politikacılar arasında "tam istihdam" yerine başka senaryoların geliştirilmesi noktasında bir isteksizlik gözlenmektedir.

Yapılan yeniden yapılandırma çalışmaları sonrasında, daha az işe ihtiyaç duyulduğundan, işsizlerin istihdam edilmeleri ihtimali azalırken, çalışanların da işlerini kaybetmeleri tehlikesi ortaya çıkmaktadır.

Artık birşey üretmek için giderek daha az kişiye ihtiyaç vardır. Bazı işler artık yok olmaktadır. Bu durum da uzun vadede Vatandaşlık Gelirinin uygulanması gerektiğini desteklemektedir. Vatandaşlık Geliri sayesinde, bir gelire sahip olmak için bireylerin artık bir işte çalışmalarına gerek kalmamaktadır.

Vatandaşlık Geliri sistemi sağlıklı bir ürün olarak iyi bir hayatın gerçekleştirilmesine yardımcı olur ve insanların esas olarak tembel olduğu varsayımını reddeder.

Vatandaşlık Geliri sisteminde herkesin çalıştığı kabul edilir. Bazıları evlerinde çalışırlar. Bazıları sivil toplum kuruluşlarında veya toplumsal faaliyetlerde çalışırlar. Bazıları ise bir ücret karşılığı olarak bir işte çalışırlar.

İşsizlik artarken, sosyal destekler yoksulluğu azaltmadı. Büyük bir kesime iş imkanı bulunamıyor. Bu bakımdan, sosyal destek programları yoksulluğun ortadan kaldırılmasında başarılı olamadı.

HERKESE KISMİ SÜRELİ İŞ

Kısmi süreli çalışma, normal iş süresinden daha az olan düzenli çalışmaya denir. Çalışma zamanının içeriğini daha sonra belirleme imkanının çalışan ve işverene tanınması durumunda esnek kısmi süreli çalışma sözkonusu olabilir.

Diğer taraftan, iş paylaşımı da işsizliğin azaltılmasında kullanılabilecek bir yöntem olup, tam gün niteliğindeki bir işin yapılması bir kaç kişi tarafından günün belirli saatlerinde sırasıyla işe gelinerek gerçekleştirilmekte olup, iş için öngörülen ücret ve diğer sosyal haklar çalışanlar arasında paylaştırılır.

Yüksek ekonomik büyüme oranları da beklenen istihdam artışını sağlayamadığından, oluşturulan ilave işlerin teknolojik gelişmeler sebebiyle makineler tarafından yapılması işsizliğin azaltılmasını önlemektedir.

Sosyal bütünleşmeyi tehdit eden işsizliğin önlenmesi için **kısmi süreli çalışma** sisteminin yaygınlaştırılması gerekir.

Kısmi süreli çalışma politikasının uygulanmasının temel sebebi işsizliği azaltarak gelir dağılımındaki adaletsizliği azaltmak olmasına rağmen;

- Kadınların işgücüne katılım oranını yükseltmek,
- İleri yaştaki işçileri işlerinde kalmaya teşvik etmek,
- Ücretli ve ücret dışı çalışmaların daha dengeli dağılımına katkıda bulunmak
- 1999 verilerine göre, Kısmi Çalışma oranı Fransa'da %16.8, Almanya'da %17.5, İngiltere'de %24.9, Hollanda'da %38 iken, işsizlik oranı sırasıyla %11.2, %10.5, %6, ve %3.2'dir. Kısmi çalışmanın en yoğun yaşandığı Hollanda da işsizlik oranı da çok düşük görülmektedir.
- Hollanda'da 1985'te %23 olan kısmi süreli çalışanların toplam çalışanlar içindeki oranı %38'e çıkmış olup, AB'nin en yüksek kısmi süreli çalışma oranına sahip ülkesi haline gelmiştir.

İŞSİZLİĞİN AZALTILMASI

Yüksek işsizlik oranı yapısal bir sorun olup, uzun süreli olarak ülke ekonomisinin geleceğini meşgul edecektir.

Ekonomik büyüme yeni iş imkanları oluşturabilir. Ancak bu iş imkanı makineler için mi yoksa insanlar için mi? Teknolojik gelişmeler arttıkça, verimlilik ve etkinliği arttırmak ile kapasite kullanım oranının artırılması için makinelerin işi daha fazla artıyor.

Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde işsizlik sorunu ciddi bir şekilde yaşanmaktadır. Ekonomik büyüme suretiyle istihdamın artırılması düşünülebilir. Ancak, teknolojide meydana gelen değişimler ile ekonomik büyümenin ancak mevcut istihdamı korumaya yetebileceği gözlenmektedir. Çünkü, sağlanan teknolojik gelişmeler sonucu, verimlilik artışı sağlanmakta, çalışanların yerini daha fazla oranda makine almaktadır.

İşsizliği ortadan kaldıracak hedefler ortaya konulmalıdır. Tam istihdam, artık gerçekleştirilebilir bir hedef değildir. Buna rağmen, sosyal veya akademik çevrelerden veya medyadan bu hedefin değiştirilmesini isteyen bir baskı görülmemektedir. İşsizliğin çözülmesi gereken bir olay olmaktan çok üzerinde çalışılacak ve analiz edilecek bir konu olduğu gözlenmektedir.

İşsizlik sorununun çözümü "**herkese iş**" kavramını ihtiva etmelidir. Bu kavram, çalışabilir

durumda olan ve çalışmak isteyen herkese anlamlı bir istihdamı ifade eder. Tam istihdam klasik anlamıyla alındığında, herkesin tam gün çalışmaya dayalı iş bulmasının artık gerçekleşmeyeceği anlaşıldığından, herkese iş tam gün esasına dayalı bir iş olmayacaktır. Bu bakımdan, kısmi süreli bir iş imkanı sağlanmalıdır.

Tam gün çalışma imkanı, şahsın veya aile grubunun gelir dağılımından anlamlı bir payı, belirli bir iş güvencesi sonucu almalarını sağlar. Eğer tam güne dayalı bir istihdam sözkonusu olamayacak ise, kısmi süreli işten sağlanan mali imkanı destekleyecek ilave bir desteğe ihtiyaç vardır.

İşsizliği azaltmanın yollarından bir tanesi de kısmi zamanlı ve esnek çalışma zamanlarının uygulanmaya konulmasıdır.

Vatandaşlık Geliri sisteminin uygulanması, çalışana veya potansiyel çalışacak olanlara verilen bir destek olduğundan, kısmi süreli bir işin kabul edilmesi yanında, daha az ücret almayı da kabul edebilecekleri bir alternatif oluşturulmuş oluyor.

İşsizlik sorununa çözüm, klasik ve gerçekleştirilemeyen tam gün çalışmaya dayalı "Tam İstihdam" hedefinden, kısmi süreli "Herkese İş" hedefine değişimi sağlayacak bir dönüşümü gerektirmektedir. Bu durum da, kısmi zamanlı bir iş imkanının kabulünü sağlayacak ilave bir geliri ifade eden Vatandaşlık Geliri'nin de uygulanmasını gerektirir.

Vatandaşlık Geliri, işsizliğin ortadan kaldırılması maksadıyla "Herkes e İş" hedefinin gerçekleşmesini sağlamaya yöneliktir. Aynı zamanda, Vatandaşlık Geliri ilave sosyal desteklerin verilmesi ihtiyacını ortadan kaldıran bir anlayışı hakim kılmaktadır. Bu bakımdan, yoksulluğun azaltılması hedefi yerine, Vatandaşlık Geliri yoksulluğun ortadan kaldırılması hedefine yöneliktir.

Artık yoksulluğun belirtilerini tedavi ederek, sebeplerini ihmal edemeyiz. Zengin ve fakir olmak üzere iki sınıflı bir toplumun gelişmesinin sosyal tehlikelerini artık gözardı edemeyiz. Bu bakımdan, yoksulluk ve işsizliğin ortadan kaldırılması için **"Herkes e Kısmi Süreli İş ve Vatandaşlık Gelirinin"** gerçekleştirilmesi için ortamın sağlanması gerekir.

Vatandaşlık Geliri sisteminin amacı, bir işte çalışabilecekler ve istekli olan herkes e anlamlı bir istihdam şeklinin sağlamasıdır. Bir diğer ifadeyle herkes e kısmi süreli iş hedefinin gerçekleştirilmesidir. Artık genel olarak herkes sadece ekonomik büyümenin tek başına tam istihdamı sağlayamadığını kabul etmektedir.

Sürekli bir yüksek işsizlik oranı, toplumda ciddi sosyal sıkıntılara sebep olur. İşsizlik toplumda ayrışmaya sebep olur. İşsizlik, aynı zamanda yoksulluğa da sebep olur. Yoksulluk da ayrışmaya sebep olur. Zengin ve yoksul arasındaki keskin ayrıma sebep olan şartları ortadan kaldırmalıyız.

Bu bakımdan, işsizliğin azaltılması için uygulanmakta olan üç yaklaşımın yeniden değerlendirilmesine ihtiyaç vardır:

- **Sanayi ve ekonomi tarafından oluşturulan iş imkanlarının azalması.** Eski tecrübeler ve ekonomi teorisi bize, ekonomik büyümenin yeni iş imkanlarını oluşturacağını ifade eder. Ancak, teknolojideki gelişmeler sonucu, bu yeni işlerin makine için mi yoksa insanlar için mi olduğu sorusu gündeme gelir. Tek başına ekonomik büyüme buna cevap olmaz.
- **İş gücü büyüklüğünün azaltılması.** Buna örnek olarak erken emeklilik, okulda daha fazla eğitim almak, insanların işgücünün dışında kalmalarına yardımcı olmak verilebilir. Ancak bunlar işsizlik problemini çözmez.
- **Farklı çalışma biçimlerinin iş olarak algılanmasının sağlanması.** Sanayinin iş değil çalışma alanı oluşturduğu belirtilebilir. Tam gün veya esnek çalışma biçiminin bir iş olarak algılanması, esas olarak endüstriyel ilişkiler sürecinin bir fonksiyonudur. Bu çalışmaların işlere dönüştürülmesi, çoğunlukla standart çalışma saatleri ve içinde bulunulan süreç içindeki çalışma saatlerinin esnekliği ile ilgili kararların sonucuna bağlıdır. Ne kadar fazla esneklik varsa, belirli bir zaman diliminde o kadar

daha fazla işgücü çalışma fırsatı bulabilecektir. Bu bakımdan, tam gün çalışma anlayışından kısmi süreli çalışmaya doğru bir strateji uygulanmalıdır.

Standart çalışma saatlerindeki esnekliği artırma yaklaşımı, uzun vadede işsizliğin çözümü için uygulanmalıdır. Bu yaklaşım, ekonomik büyüme ve refahtaki değişiklikler ile yeni teknolojilerin girişi sonucu oluşan değişikliklere adaptasyonu kolaylaştırır.

Kısmi süreli çalışma sistemi uygulaması yaygınlaştırılarak, mevcut iş imkanlarının bütün çalışmak isteyen işgücü arasında daha adil paylaşımını sağlamak suretiyle, işsizliğin uzun vadeli çözümüne doğru büyük bir adım atılmalıdır.

Diğer taraftan, hayat standardında çok ciddi bir düşüş olmaması ve insan onuruna yakışır bir hayat sürdürülebilmesi için, kısmi zamanlı bir işin kabulünün sağlanması ve bunun için de ilave bir gelir olan Vatandaşlık Geliri sisteminin uygulanması gerekir.

Bu durumda, iş adamları ve özellikle küçük iş sahipleri, esnek çalışma saatlerinin sağladığı değişen çalışma saatleri ortamı sayesinde iş yeri verimliliğini artırabilirler. İşverenlerin, işyerinin çalışmasına uygun olarak standart çalışma saatlerini ayarlayabilmesi, ekonomik büyümeye de katkı sağlar.

Ayrıca, herkese kısmi süreli iş uygulanmasının yaygınlaştırılabilmesi için uygun bir Vatandaşlık Geliri desteği sayesinde sendikalar başta olmak üzere, sivil toplum kuruluşlarının da sistemi kabulü arttırılabilir.

Vatandaşlık Gelirinin amacı, işsizlik problemine uzun vadeli çözüm bulunmasına yardımcı olmaktır. İşverenlerin çalışma saatlerini kendi ihtiyaçları istikametinde ayarlayabilmeleri sayesinde, Vatandaşlık Geliri ekonomik büyümeye katkıda bulunur. Ayrıca, bireylerin kendi geleceklerini planlarken, işgücüne katılmaları veya işgücünün dışına çıkmalarına yardımcı olur.

Vatandaşlık Geliri, bir mikro kredi rolü de üstleneceğinden dolayı, el işi, ev işi, küçük işletmelere taşeronluk, küçük tarım arazilerinde çalışmak gibi bireylerin kendi adlarına çalışmalarını teşvik ederek, istihdamın artmasına yardımcı olur. Vatandaşlık Geliri sistemi, özellikle kırsal kesimde bireylerin kendi hesaplarına çalışmalarını özendirceğinden onların şehirlere göçünün de önüne geçilir.

Kısmi süreli çalışma sonucu elde edilebilecek verimlilik artışı yanında, işgücünün daha iyi kullanımı sonucu, iş alanları içinde daha kısa standart çalışma saatlerinin başarıyla uygulanabileceği bir ortam mümkün hale gelir.

Çalışanlar için, kısmi süreli çalışmaktan dolayı daha az gelir alınması, verilecek Vatandaşlık Geliri sayesinde nispeten telafi edilirken, çalışmak isteyen ve çalışabilir durumda olan bireyler için kendi hesabına çalışma fırsatı da verilerek, gelirlerini artırma yönünde şans verilir. Böylece, çalışanların insan onuruna yakışan bir hayat sürdürmeleri mümkün hale gelir.

Çalışma sürelerindeki esneklik sayesinde, bireylere yeteneklerini değişen teknolojik ortama uyum için de geliştirme fırsatı vererek, etkin bir kısmi süreli çalışma ve eğitim kombinasyonu sağlanmış olur.

SONUÇ

Ekonomik büyümenin otomatik olarak istihdam artışına imkan vereceği varsayımı ile iş sahibi olan herkesin yoksulluktan kurtulacağı varsayımı artık geçerli değildir.

Yoksullukla mücadelede nihai amaç, toplumun bütün fertlerini yoksulluk sınırının üstüne taşımaktır. Ancak, yoksulluk sınırın altında olmasına rağmen, düzenli bir gelir desteği daha da önemli olmaktadır.

Bu bakımdan, Vatandaşlık Geliri, bir sosyal destek veya bir bağış değildir. Bir haktır. Her şahsın, kendince ülkenin nihai iyiliğine yaptığı katkının ödüllendirilmesidir. Söz konusu gelir; cinsiyet veya benzeri ayrımın yapılmadığı daha adil bir toplum oluşturulması yolunda önemli bir

adım olması yanında, herkesin hayatta kalmasını sağlayacak bir gelirdir. Şartsız Vatandaşlık Gelirinin dayandığı temel hak yaşama hakkıdır. Bu hakkı da toplum garanti etmek zorundadır.

Şartsız Vatandaşlık Gelirinin verilmesini gerektiren bir diğer gelişme de, mekanizasyon ve otomasyon neticesinde artan verimlilik sonucu, üretim ve hizmet için artık işgücü piyasasındaki mevcut potansiyelin bir kısmına ihtiyaç duyulmamasıdır. Çalışarak daha fazla para kazanmak isteyenlerin sayısı ihtiyaç duyulandan fazla olduğu sürece kimseyi çalışmaya zorlayamayız.

İşsizlik sorununa çözüm, klasik ve gerçekleştirilemeyen tam zamanlı "Tam İstihdam" hedefinden, **"herkese kısmi süreli iş"** hedefine değişimi sağlayacak bir dönüşümü gerektirmektedir. Bu durum da, kısmi süreli bir iş imkanının kabulünü sağlayacak ilave bir geliri ifade eden **Vatandaşlık Gelirinin** de uygulanmasını gerektirir.

Türkiye'nin mevcut ekonomik ve mali yapısı ile vergi sistemi Vatandaşlık Gelirinin aynı anda bütün vatandaşlara uygulanmasını sınırlamaktadır. Bu bakımdan, Vatandaşlık geliri, öncelikle aşırı yoksul olup sosyal dışlanmayla karşı karşıya kalma tehlikesi olan vatandaşlardan başlanarak uygulamaya konulmalı ve Tam Vatandaşlık Geliri uygulaması 2015 yılına kadar tamamlanmalıdır.

Yoksulluk ve işsizliğin ortadan kaldırılması için sermayeye ulaşma imkanı olmayan yoksullara **"mikro kredi"** uygulaması da yaygınlaştırılmalıdır.

Diğer taraftan, Türkiye’de mevcut sosyal yardım politikası Vatandaşlık Gelirini de ihtiva edecek şekilde Avrupa Sosyal Şartı’nın 30’ncu maddesine uygun olarak radikal düzenlemeye tabi tutularak, vatandaşlarımızın onurunu incitmeyecek bir yapıya kavuşturulmalıdır.

Ayrıca, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Devlet ile ilişkileri kesilerek, gerektiği takdirde il ve ilçelerde birer sivil toplum kuruluşu haline getirilmelidir. Buradan yapılan sosyal destekler de nakit olarak Vatandaşlık Geliri adı altında yeniden düzenlenmelidir.

KAYNAKLAR

Avrupa Sosyal Şartı - Temel Rehberi, s.30.

Buğra, Ayşe ve Sınmazdemir, N.Tolga (2004) "Türkiye’de Uygulanabilecek Bir Nakdi Yoksulluk Yardımı Politikası’nın Maliyeti Üzerine Farklı Senaryolara Dayanan Bir Çalışma", Sosyal Politika Formu, 2004.

Sosyal Politika Formu, "Asgari Gelir Desteği Uygulaması", "Radikal İki" , 13 Mart 2005, s.8.

Suplicy, Eduardo Matarazzo "Towards a Citizen’s Income: The Advancement of the Battle in Brazil" VIII Congress Economic Citizenship Rights for the 21th Century, Basic Income European Network (BIEN).

Suplicy, Eduardo Matarazzo (2004) "The Prospects of Basic Income in Developing Countries" X International Conference of the Basic Income European Network (BIEN), Barcelona, 19-20 September 2004.

Van Parij, Philippe (1997), " The Need for Basic Income", Imprints, March 1997.

Vanderborght, Yannick (2002), "Basic Income in Belgium and the Netherlands: Implementation Through the Back Door", 9th International Conference of BIEN, Geneva, September 2002.

**Kaynakların Kullanımında
80 / 20
Prensibi**

ve

**Bir Milyon İşlemde
En Fazla Üç Hataya İzin Veren
6 Sigma Yaklaşımı**

TÜRKİYE İSRAFI ÖNLEME VAKFI

